

УВАГА!

Авторські права на текст програми “Українська мова, 5—12 кл.” належать Міністерству освіти і науки України та авторам програми. Авторське право на видрук програми (враховуючи редактування, коректуру, верстку, художнє оформлення) належить видавництву “Перун” згідно з “Угодою № 17/2-05 на випуск підручників (навчальної літератури) від 26.01.2005 р.” між Міністерством освіти і науки України та видавництвом “Перун”.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програму з української (рідної) мови для шкіл з українською мовою навчання розроблено на основі Закону України “Про загальну середню освіту” і Державного стандарту базової і повної середньої освіти.

В ній ураховано державний статус української мови, її суспільні функції, взято до уваги специфіку навчального предмета, що має виразні інтегративні функції, здатність справляти різнобічний навчальний, розвивальний і виховний впливи на учнів, сприяти формуванню особистості, готової до активної, творчої діяльності у всіх сферах життя демократичного суспільства, сучасні організаційні форми, методи і технології навчання рідної мови в загальноосвітній школі.

Основна **мета** навчання рідної мови полягає у формуванні національно свідомої, духовно багатой мовної особистості, яка володіє вміннями й навичками вільно, комунікативно доцільно користуватися засобами рідної мови — її стилями, типами, жанрами в усіх видах мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння, письмо), тобто забезпечує належний рівень комунікативної компетенції. Зазначена мета передбачає здійснення навчальної, розвивальної і виховної функцій освітнього змісту навчального предмета.

У старшій школі досягнення основної мети конкретизується залежно від обраного учнем напряму профільного навчання і відповідно передбачає: а) певний розвиток передусім мовленнєвої компетенції учнів (рівень стандарту); б) істотне поглиблення їхньої мовної і мовленнєвої компетенцій (академічний рівень); в) різнобічне поглиблене вивчення мови й розвиток мовлення з метою підготовки учня до здобуття професії філологічного профілю.

Для досягнення основної освітньої мети в основній школі та її конкретизованих варіантів у старшій школі найбільш відповідним є комунікативно-функціональний та особистісно-орієнтований підходи до навчання рідної мови.

Відповідно до поставленої мети головними **завданнями** навчання української мови в основній і старшій ланках середньої загальноосвітньої школи є:

- виховання свідомого прагнення до вивчення української мови;
- вироблення у школярів компетенцій комунікативно виправдано користуватися засобами мови в різних життєвих ситуаціях;
- ознайомлення з мовною системою як основою для формування мовних умінь і навичок — орфоепічних, граматичних, лексичних, правописних, стилістичних;
- формування духовного світу учнів, цілісних світоглядних уявлень, загальнолюдських ціннісних орієнтирів, тобто прилучення через мову до культурних надбань українського народу і людства в цілому.

Програма складається із пояснювальної записки, основної частини і додатків.

Основна частина структурується на дві змістові ланки: основну і старшу школи.

Навчальний матеріал **основної школи** розподіляється відповідно на курси української мови для 5, 6, 7, 8 і 9 класів разом з вимогами до рівня навчальних досягнень учнів зазначених класів.

Кожен із курсів для певного класу складається з чотирьох змістових ліній (мовленнєвої, мовної, соціокультурної і діяльнісної, або стратегічної), які подаються у формі таблиць. У мовленнєвій і мовній змістових лініях основними є три колонки: в одній з них подано зміст навчального матеріалу, а в двох інших відповідно — державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів і кількість годин, що виділяється на вивчення певної теми.

Окрім того, складниками основної частини програми є критерії оцінювання навчальних досягнень учнів 5—9 класів з чотирьох видів мовленнєвої діяльності — аудіювання, читання, говоріння, письма, — з мовних знань і вмінь, орієнтовне календарне планування уроків та тематичного контролю за рівнем навчальних досягнень учнів з української мови, що визначає тематичну послідовність вивчення навчального матеріалу, його взаємозв'язок і цілісність тощо, а також перелік текстів та тематично об'єднаних прислів'їв, приказок, афоризмів, які вивчаються.

Зміст **мовленнєвої** змістової лінії викладається за принципом структурної систематичності, який передбачає поступове ускладнення і поглиблення мовленнєвознавчих понять та формування вмінь у всіх видах мовленнєвої діяльності.

Зміст же **мовної** змістової лінії подається за лінійним принципом, що доповнюється реалізацією системи внутрішньопредметних зв'язків, які зумовлюють систематичне і різнобічне збагачення мовлення учнів лексико-фразеологічними, граматичними, стилістичними засобами, удосконалення мовних і мовленнєвих умінь.

Зазначені **дві змістові лінії (мовна і мовленнєва)** є основними, які визначають безпосередній предмет навчання,

його структуру, супроводжуються вимогами до навчальних досягнень учнів, кількістю годин, що виділяються на їх засвоєння, а дві інші (соціокультурна і діяльнісна) є засобом досягнення основної освітньої мети.

Вимоги до засвоєння змісту мовленнєвої і мовної змістових ліній є спеціальними. Саме вони містять критерії, за якими визначається рівень навчальних досягнень учнів з предмета. А вимоги до соціокультурної і діяльнісної змістових ліній мають загальний характер, що підпорядковується освітнім завданням перших двох змістових ліній, тому їх виконання контролюється опосередковано, через вимоги до засвоєння мовного і мовленнєвого компонентів змісту програми. Водночас володіння цими загальними вміннями й навичками є важливою умовою формування спеціальних компетенцій (мовної, мовленнєвої, комунікативної), умовою та показником загального особистісного розвитку учня.

Комунікативно-функціональний підхід, який покладено в основу навчання рідної мови, передбачає пріоритетним розвиток умінь і навичок мовленнєвої діяльності, а робота над мовною теорією, формування знань та вмінь з мови підпорядковується інтересам розвитку мовлення. Тому зміст програмового матеріалу у кожному класі розпочинається мовленнєвою змістовою лінією.

Отже, призначення **мовленнєвої** змістової лінії полягає в забезпеченні цілеспрямованого формування і вдосконалення вмінь та навичок в усіх видах мовленнєвої діяльності — аудіюванні, читанні, говорінні, письмі (мовленнєва компетенція). Реалізація її змісту здійснюється як на спеціальних уроках з розвитку мовлення, так і на уроках засвоєння основ науки про мову, що дає змогу зробити процес розвитку мовленнєво-комунікативних умінь і навичок більш ефективним.

Призначення **мовної** змістової лінії здійснюється у процесі засвоєння учнями системних знань про мову і формування на їх основі відповідних умінь як засобу пізнання, спілкування, самовираження людини (мовна компетенція).

Роль **діяльнісної** змістової лінії виявляється у вдосконаленні загальнопізнавальних, організаційних, контрольних, творчих умінь, ціннісних орієнтацій, в опануванні стратегій, що визначають оптимальність мовленнєвої діяльності, спрямованої на розв'язання навчальних завдань і життєвих проблем (стратегічна компетенція). Реалізація цієї змістової лінії відбувається у процесі роботи над опрацюванням навчального матеріалу мовної, мовленнєвої і соціокультурної змістових ліній, а також використання засвоєного інтелектуально-операційного та ціннісного змісту інших навчальних предметів. Окремо години на реалізацію діяльнісної змістової лінії не виділяються.

Соціокультурна змістова лінія є засобом опанування національних і загальнолюдських культурних і духовних цінностей, нормами, які регулюють стосунки між поколіннями, статями, націями, сприяють естетичному і морально-етичному розвитку особистості, органічному входженню її в соціум (соціокультурна компетенція). Змістове наповнення цієї змістової лінії здійснюється на основі відбору соціокультурних відомостей освітніх галузей “Мови і літератури”, “Суспільствознавство”, “Естетична культура” та ін. Реалізується ця змістова лінія на основі дібраних текстів відповідної тематики, що використовуються як дидактичний матеріал мовної і мовленнєвої змістових ліній, а також за допомогою системи спеціальних та інтелектуально й емоційно орієнтованих завдань, передбачають опрацювання цих текстів і, зокрема, вивчення деяких із них напам'ять. Окремо години на реалізацію цієї змістової лінії не виділяються.

Особливістю змісту запропонованої програми є систематичне використання у процесі опрацювання мовної змістової лінії **внутрішньопредметних зв'язків**: 1) з лексиною, фразеологією, прислів'ями і крилатими висловами; 2) з граматиною (морфологією і синтаксисом); 3) з культурою мовлення і стилістикою; 4) із складним синтаксичним цілим, тобто текстом. Реалізація саме цих зв'язків визначає спрямування мовленнєвого розвитку школярів.

Здійснення практично на кожному уроці внутрішньопредметного зв'язку із лексиною і фразеологією, прислів'ями, приказками і крилатими висловами забезпечує можливість послідовно збагачувати мовлення учнів цими такими необхідними засобами. Важливе значення має також послідовне урізноманітнення граматичного ладу мовлення школярів на рівні слова, словосполучення і речення. Загальновизнаною є і потреба в тому, щоб мовлення учнів було правильним не лише у правописному аспекті, а й у стилістичному, а також в аспекті мовленнєвої культури. При цьому всі відзначені рівні та аспекти розвитку мовлення школярів можуть повноцінно реалізуватися лише за умови, якщо вони актуалізуються на найвищому рівні — рівні тексту. Саме на рівні тексту здійснюється вдосконалення вмінь досягати визначених ними комунікативних цілей, тобто того, що має безпосередній вихід на мовленнєву практику.

У зв'язку з цим структурування змісту навчання української мови як на рівні навчальної програми, так і підручників, з урахуванням зазначених внутрішньопредметних зв'язків дає змогу нейтралізувати недоліки традиційної лінійної систематизації і викладу навчального матеріалу в програмах і підручниках, забезпечує можливість систематичного і різнобічного мовленнєвого розвитку учнів протягом усього періоду їх навчання у школі.

Добір навчального змісту й організація навчання української мови здійснюється на основі застосування і поєднання основоположних дидактичних і методичних принципів, що наводяться нижче.

Зокрема, *принцип взаємозв'язку навчання, виховання і розвитку* передбачає наявність у змісті та в процесі навчання української мови таких елементів, які забезпечують гармонійну реалізацію визначених цим принципом основних загальноосвітніх функцій навчального предмета. Так, окрім навчальної функції, що є провідною, добром системи текстів, тематично визначених соціокультурною змістовою, а також системою передбачених програмою усних і письмових висловлювань має здійснюватися цілеспрямоване патріотичне, морально-етичне, екологічне, естетичне виховання учнів, які, зокрема, мають засвоїти, що на них лежить глибока відповідальність за збереження, подальший розвиток української мови і культури як перед нашим народом, так і перед іншими націями світу, а також глибоко усвідомити, що їхня мовленнєва діяльність обов'язково є носієм добра чи зла, тому вони мають виробити рефлексивно-ціннісну звичку оцінювати її з погляду відповідності загальнолюдським моральним нормам та естетичним критеріям. При цьому розвивальний вплив під час сприймання чужого мовлення і створення власних висловлювань буде тим вищий, чим послідовніше актуалізуватиметься зміст діяльній змістової лінії програми і чим активнішою буде участь учнів у цьому процесі.

Принцип демократизації і гуманізації навчання мови полягає у здійсненні методики партнерського співробітництва вчителя й учня задля досягнення визначеної програмою і прийнятої обома суб'єктами навчання освітньої мети. Це означає, що вчитель відмовляється від диктату у взаєминах з дітьми і будує стосунки з ними на основі толерантності, взаємної довіри, теплоти, сердечності, високо поціновує й заохочує ширі прояви інтелектуальної й емотивної діяльності учня, що знаходять відображення у таких категоріях, як самостійність, патріотизм, потяг до істини, до прекрасного, душевність, людяність, добротворча спрямованість, вірність заповітам предків, любов до природи тощо, і які виявляються не лише на словах, а й підкріплюються відповідними вчинками. Дотримання цього принципу утворює якісні світоглядні, морально-етичні, духовні зрушення в освітній культурі українського суспільства.

Принцип особистісної орієнтації навчання передбачає забезпечення вчителем оптимальних умов для різноманітного мовленнєвого розвитку кожного учня, урахування його індивідуальних особливостей, пізнавальних потреб, інтересів, прагнень, заохочення до самостійності у вивченні української мови, самопізнання та саморозвитку. З цією метою вчитель заохочує і надає допомогу учням у визначенні індивідуальної навчальної мети, плануванні й організації роботи над її досягненням у міру їхньої готовності до самостійної пізнавальної діяльності. Найбільш сприятливими для реалізації цього принципу є такі сфокусовані на учневі методи і форми роботи, як дискусія, рольова гра, групова робота, керовані дослідження, контракти, проекти, самостійні дослідження, самооцінювання тощо.

Комунікативно-діяльній принцип означає вивчення мови як засобу спілкування і здійснюється у процесі взаємопов'язаного і цілеспрямованого вдосконалення чотирьох видів мовленнєвої діяльності учнів — аудіювання, читання, говоріння й письма. Цей принцип передбачає, зокрема, широке застосування інтерактивних методів навчання, оптимальне поєднання фронтальної, групової та індивідуальної форм організації навчального процесу.

У формуванні та розвитку мовленнєвих умінь і навичок чільне місце займає вдосконалення **аудіювання** (слухання-розуміння), що передбачає регулярне використання спеціально підготовлених, цілеспрямованих (навчальних і контрольних) завдань з розвитку умінь слухати, розуміти, аналізувати й оцінювати усне висловлення (його зміст, особливості побудови, мовного оформлення тощо), добір з прослуханої інформації тих її елементів, які необхідні для розв'язання комунікативних завдань. Зокрема, на основі прослуханих текстів інструктивного характеру доцільно застосовувати завдання, що передбачають короткі відповіді на запитання за змістом тексту, складання плану прослуханого, вибір правильної відповіді із декількох запропонованих, спостереження за мовними виражально-зображувальними засобами; використовувати на уроках тексти художнього, публіцистичного, наукового (науково-навчального, науково-популярного його різновидів) та інших стилів для диктантів, переказів, складання діалогів, читання вголос і мовчки, спостережень за мовними засобами, списування тощо.

Другий вид мовленнєвої діяльності — **говоріння** — передбачає формування і розвиток умінь та навичок діалогічного і монологічного мовлення.

Формування умінь і навичок говоріння здійснюється в процесі:

- заучування учнями невеликих текстів, віршів, загадок, прислів'їв, приказок, матеріалів для рольових ігор тощо;
- складання відповідей на основі почутого або прочитаного тексту, усних повідомлень та відповідей на лінгвістичну тему та ін.;
- переказування почутого або прочитаного (докладно, стисло, вибірково) текстів різних типів, стилів і жанрів мовлення;
- складання діалогів і монологічних висловлювань різних типів, стилів і жанрів мовлення.

Робота з читання спрямована на вироблення навичок виразного **читання вголос**, що передбачає його інтонаційну правильність, достатню швидкість, уміння виражати за допомогою темпу, тембру, гучності читання особливості змісту, стилю тексту, авторського задуму та ін.

Важливим аспектом навчання мови є формування навичок **читання мовчки**, практичне ознайомлення з його різновидами (ознайомлювальним, вивчальним, переглядовим). Школярі повинні навчитися читати мовчки незнайомий текст швидше, ніж уголос, розуміти і запам'ятовувати після одного прочитання його фактичний зміст, логічні відношення, закладені в тексті, розуміти його основну думку, позицію автора, сприймати зображувально-

виражальні засоби прочитаного твору.

Навчання рідної мови передбачає розвиток навичок **письма**, написання робіт творчого характеру, серед яких усні й письмові перекази і твори різних типів, стилів і жанрів мовлення. При цьому оцінюється зміст і мовне оформлення (грамотність). Перекази і твори виступають як підготовчі вправи до оволодіння учнями життєво необхідними жанрами мовлення (конспект, реферат, доповідь, виступ на зборах, під час дискусії, рецензія тощо). Для активізації мовленнєвої діяльності школярів, згідно із соціокультурною змістовою лінією, передбачено надавати перевагу таким темам для створення самостійних висловлювань, які були б пов'язані з життєвим досвідом учнів, зацікавлювали б їх, викликали інтерес, прагнення поділитися думками, зближували реальну і навчальну мовленнєву діяльність, мали б чітке виховне спрямування тощо.

Заняття з української мови треба будувати так, щоб кожен із проведених видів робіт виконував свою роль у формуванні певного комунікативного вміння, щоб учні успішно оволодівали і монологічним, і діалогічним мовленням, спираючись на знання про текст, стилі, типи, жанри мовлення, ситуацію спілкування, набували культури мовлення.

Комунікативна діяльність має здійснюватися в ході розв'язання учнями системи усних і письмових мовленнєвих завдань, розташованих у порядку зростання їх складності. Для надання школярам більше можливостей спілкуватися, висловлювати власні думки і почуття, необхідно, зокрема, ширше впроваджувати групову форму проведення занять, індивідуалізувати та диференціювати систему письмових робіт.

Соціокультурний принцип — це вивчення мови на основі створеної українським народом оригінальної і яскравої культури, відображеної у міфології, традиціях і звичаях, усній народній творчості, у творах красного письменства, а також акумульованої в перекладних літературних творах культур інших народів, трансформація учнем відомостей з мови, літератури, історії та інших предметів, власного життєвого досвіду, що здійснюється у процесі підготовки усних та письмових творів, під час виконання творчих робіт інших жанрів, в особистісно неповторний погляд на життя, у переконання, світоглядні установки, ідеали, у знання культурних реалій, які забезпечують органічне входження в суспільство, визначення свого місця в ньому, реалізацію потенційних можливостей особистості. З цією метою ретельно добираються, конструюються і систематизуються тексти з виразним виховним спрямуванням і відповідна тематика творчих робіт, що передбачають формування патріотичних, морально-етичних, екологічних переконань та естетичних смаків.

Принцип органічного поєднання навчання мови й мовлення як засобу й способу мовленнєвої діяльності, її змісту і форми означає, що вивчення мовних понять, правописних правил, орфоепічних норм не є самоціллю, а засобом досягнення основної освітньої мети. Тому вивчення мовних понять, явищ, закономірностей, норм, по-перше, має здійснюватися не ізольовано від мовлення, а на основі тексту (висловлювання) як результату мовленнєвої діяльності, по-друге, передбачати застосування вивченого в мовленнєвому процесі. По-третє, набуття і вдосконалення мовленнєвої компетенції повинно здійснюватися у ході аналізу актуальних навчальних і життєвих проблем, у розв'язанні яких учні бачать особистісний сенс, унаслідок чого формуються їхні пізнавальні мотиви щодо вивчення мови. Дотриманням цього принципу долається формальний характер мовної освіти.

Принцип здійснення поліфункціональності рідної мови у процесі навчання — комунікативної, пізнавальної, культуруносною, експресивної, естетичної, ідентифікаційної, креативної тощо — засвідчує і реалізує, за умови вмілого його використання, невичерпні потенційні освітні можливості української мови, які визначають виняткову роль цього навчального предмета, що у свій час підкреслював К. Ушинський. Тому для реалізації цього принципу необхідний комплект навчальних засобів, який задовольняв би освітні потреби школярів, різнобічна система завдань і вправ, що передбачає актуалізацію і реалізацію зазначених функцій мови, а також високий професійний рівень вчителя, спроможного керувати процесом здійснення зазначеного принципу.

Принцип практичної спрямованості навчання знаходить вияв, зокрема, у різнобічному і систематичному збагаченні мовлення учнів лексичними, фразеологічними, граматичними, стилістичними та іншими виражальними засобами мови, що мають здійснюватися у процесі реалізації внутрішньопредметних зв'язків і забезпечити стабільний приріст і розширення лексичного запасу

ОСНОВНА ШКОЛА

5-й клас

(122 год, 3,5 год на тиждень)

(10 год — резерв годин для використання на розсуд учителя)

Мовленнєва змістова лінія

№ п/п	К-ть год.	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
1.	28	Відомості про мовлення	Учень:

	<p>Загальне уявлення про мовлення; види мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння, письмо); мета спілкування і адресат мовлення; мовлення монологічне і діалогічне, усне й писемне; основні правила спілкування (бути ввічливими, привітними і доброзичливими, уважно, не перебиваючи, слухати співрозмовника, заохочувати його висловити свою думку, зацікавлено й доброзичливо вислуховувати її, уміти висловити незгоду з позицією співрозмовника так, щоб не образити його; не розмовляти без потреби голосно, не вживати грубих слів, говорити про те, що цікаво адресатові мовлення та ін.) (практично). Тема й основна думка висловлювання; тема і мікротема. Ознайомлення з вимогами до мовлення (змістовність, логічна послідовність, багатство, точність, виразність, доречність, правильність). Помилки в змісті й побудові висловлювання (практично).</p>	<p><i>розрізняє</i> такі поняття, як мовлення, види мовленнєвої діяльності, монолог, діалог, адресат мовлення; усну та письмову, монологічну та діалогічну форми; тему та основну думку, тему й мікротему висловлювання; мовні засоби зв'язку речень у тексті; стилі мовлення, сферу їх використання, типи і жанри мовлення, особливості їх побудови; вимоги до мовлення; <i>визначає</i> тему, основну думку висловлювання; стилі (розмовний, художній і науковий) мовлення, сферу їх використання, типи (розповідь, опис предметів і тварин, роздум) і жанри мовлення (оповідання, відгук, замітка, лист); адресата мовлення і мету спілкування; вимоги до мовлення; <i>знаходить</i> взаємозумовлені змістові частини тексту — підтеми й мікротеми, засоби їх зв'язку між собою, зв'язку окремих речень у тексті; <i>ділить</i> текст на абзаци.</p>
	<p>Усна і письмова форми тексту (висловлювання). Простий план готового тексту. Належність висловлювання до певного стилю: розмовного, наукового, художнього, публіцистичного, офіційно-ділового (загальне ознайомлення). Ознайомлення із розмовним, науковим і художнім стилями, сферою їх використання. Типи мовлення (різновиди текстів): розповідь, опис, роздум. Особливості побудови розповіді на основі власного досвіду, опису окремих предметів і тварин, елементарного роздуму. Жанри мовлення: оповідання, відгук, замітка, лист, особливості їх побудови.</p>	
2.	<p>Види Сприймання чужого мовлення <i>Аудіювання (слухання-розуміння)</i> текстів діалогічного і монологічного характеру, що належать до стилів: розмовного, художнього, наукового; типів: розповідь, опис (в т. ч. опис окремих предметів, тварин), роздум; жанрів мовлення: оповідання, замітка, стаття, казка, легенда, переказ, пісня, вірш, загадка; прислів'я, приказки (об'єднані певною темою).</p> <p><i>Читання мовчки</i> текстів діалогічного і монологічного характеру, що належать до таких стилів: розмовного, художнього, наукового; типів: розповідь, опис (у т. ч. опис окремих предметів, тварин), роздум; жанрів мовлення: оповідання, замітка, стаття, казка, легенда, переказ, пісня, вірш, загадка; прислів'я, приказки (об'єднані певною темою).</p>	<p>робіт Учень: <i>розуміє</i> висловлювання інших людей або звукозаписи з одного прослуховування (тривалість звучання незнайомих текстів розмовного і художнього стилів 4—5 хв, наукового — 3—4 хв); <i>складає</i> первинне уявлення про зміст почутого (що, коли, в якій послідовності відбувається); <i>уміє прогнозувати</i> загальний характер змісту повідомлюваного на основі формулювання теми, основної думки; <i>визначає</i> адресата і мету спілкування, причинно-наслідкові зв'язки, зображувально-виражальні особливості тексту;</p> <p><i>читає</i> мовчки відповідно до його віку незнайомі тексти різних стилів, типів, жанрів мовлення зі швидкістю 100—150 слів за 1 хв; <i>виділяє і запам'ятовує</i> у прочитаному головне, тему і основну думку тексту, деталі; <i>добирає</i> заголовки до його частин (простий план); <i>ставить</i> запитання до прочитаного, відповідає на них; <i>переглядає</i> текст швидко і знаходить у ньому вказані елементи (цифри, слова у лапках, слова із зносками, слова, написані з великої літери, тощо); <i>оцінює</i> прочитаний текст з погляду новизни, змісту,</p>

		виразності мовного оформлення, задуму тощо.
3.	<p>Відтворення готового тексту <i>Виразне читання вголос</i> художніх, науково-популярних текстів різних типів мовлення, що належать до таких жанрів, як оповідання, замітка, стаття, легенда, переказ, казка, прислів'я, приказки, пісня, вірш, байка (вивчення деяких із них напам'ять або близько до тексту). <i>Перекази (навчальні й контрольні)</i> за простим планом. <i>Говоріння.</i> Докладні перекази художніх текстів розповідного характеру з елементами опису тварин, роздуму. Докладний переказ тексту наукового стилю. <i>Письмо.</i> Докладні перекази художнього тексту розповідного характеру з елементами опису предметів, тварин.</p>	<p>Учень: <i>виразно читає</i> вголос знайомі тексти різних стилів (розмовного, наукового і художнього), типів, жанрів мовлення із достатньою швидкістю (80—120 слів за хв), плавно, відповідно до орфоепічних та інтонаційних норм; <i>оцінює</i> прочитаний уголос текст з погляду його змісту, форми, задуму і мовного оформлення; <i>переказує</i> докладно (усно й письмово) почуті і прочитані тексти художнього і наукового стилів мовлення (обсягом 100—150 слів) зазначених у програмі видів за самостійно складеним простим планом, підпорядковуючи висловлювання темі та основній думці, з урахуванням комунікативного завдання, дотриманням композиції, мовних, стильових особливостей та авторського задуму; помічає і <i>виправляє</i> недоліки в своєму мовленні; <i>оцінює</i> текст з погляду його змісту, форми, задуму і мовного оформлення.</p>
4.	<p>Створення власних висловлювань Діалогічне мовлення Діалог, його розігрування відповідно до запропонованої ситуації спілкування, пов'язаної із життєвим досвідом учнів (діалоги етикетного характеру, діалог-розпитування), за поданим початком, малюнками. Монологічне мовлення <i>Твори (навчальні й контрольні)</i> без плану. <i>Говоріння.</i> Твори-описи окремих предметів, тварин (у тому числі за картиною) в художньому стилі. Відповідь на уроках української мови та інших предметів (за поданим планом або таблицею) в науковому стилі.</p>	<p>Учень: <i>складає, розігрує</i> діалоги певного обсягу (орієнтовно 6—7 реплік для двох учнів) відповідно до запропонованої ситуації спілкування, зразку, за поданим початком, опорними словами, малюнком, досягаючи комунікативної мети (тривалість діалогу 3—5 хв); дотримується теми висловлювання, норм української літературної мови; <i>використовує</i> репліки для стимулювання, підтримання діалогу, формули мовленнєвого етикету; <i>оцінює</i> текст з погляду його змісту, форми, задуму і мовного оформлення; <i>складає</i> усні та письмові твори (вказаних у програмі видів) з урахуванням мети й адресата мовлення, типу і стилю мовлення; <i>підпорядковує</i> висловлювання темі та основній думці; <i>використовує</i> вивчені мовні засоби зв'язку між реченнями в тексті; <i>вибирає</i> відповідно до умов спілкування стиль мовлення (розмовний, науковий, художній);</p>
	<p>Відгук про висловлювання товариша. Твір-оповідання про випадок із життя. <i>Письмо.</i> Твір-розповідь на основі власного досвіду в художньому стилі. Твори-описи окремих предметів, тварин у художньому і науковому стилях. Твір-роздум на тему, пов'язану з життєвим досвідом учнів у художньому стилі. Замітка в газету (із шкільного життя) інформаційного характеру.</p>	<p><i>додержується</i> вимог до мовлення та основних правил спілкування; <i>знаходить і виправляє</i> недоліки та помилки в змісті, побудові й мовному оформленні власних висловлювань; <i>оцінює</i> текст з погляду його змісту, форми, задуму і мовного оформлення.</p>
	<p><i>Ділові папери.</i> Лист рідним, друзям. Адреса.</p>	
<p>Міжпредметні зв'язки. Художній твір і його частини: тема та ідейний зміст художнього твору; розповідь і опис предметів, тварин у вивчених творах; роздуми про вчинки героїв (література); усний опис змісту і</p>		<p>художніх засобів у творах живопису, що зображують предмети, тварин; усна розповідь за змістом жанрової картини про дітей; спостереження за окремими предметами при малюванні з натури (образотворче мистецтво).</p>

Мовна змістова лінія

№ п/п	К-ть год.	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
1.	84 1	Вступ Значення мови в житті суспільства. Українська мова — державна мова України.	Учень: розуміє значення мови в житті суспільства, роль української мови як державної в Україні.
2.	9	Повторення вивченого в початкових класах <i>Частини мови</i> ; основні способи їх розпізнавання. Іменник. Прикметник. Числівник. Займенник. Дієслово. Прислівник. Прийменник. Сполучник. <i>Правопис</i> . Велика буква і лапки в іменниках. Голосні у відмінкових закінченнях іменників, прикметників, дієслів. <i>Не</i> з дієсловами.	Учень: <i>розпізнає</i> вивчені в початкових класах частини мови, визначаючи їх істотні ознаки; <i>розрізняє</i> нормативну та ненормативну лексику; <i>правильно пише</i> слова з вивченими орфограмами; <i>розставляє</i> розділові знаки в кінці речення, при звертанні, однорідних членах речення; <i>пояснює</i> вивчені орфограми і пунктограми; <i>знаходить</i> і <i>виправляє</i> орфографічні та пунктуаційні помилки на вивчені правила; <i>вміє користуватися</i> орфографічним і тлумачним словниками;
		Правопис <i>-ися, -ться</i> у кінці дієслів. Написання прийменників із іншими частинами мови. Правопис вивчених прислівників. Апостроф. М'який знак. Внутрішньопредметні зв'язки <i>Лексикологія</i> . Уживання вивчених частин мови як синонімів і антонімів, у прямому і переносному значенні. <i>Грамматика</i> . Роль вивчених частин мови в побудові речення і висловленні думки. Уживання прийменників та сполучників <i>і, та, й, а, але</i> для зв'язку слів у реченні. <i>Культура мовлення</i> . Розрізнення літературної лексичної норми та ненормативної лексики (вульгаризмів), слів української і російської мов з метою уникнення суржика. <i>Текст (риторичний аспект)</i> . Удосконалення вмінь складати й поліпшувати висловлювання на основі використання власного досвіду.	<i>будує</i> речення із вивченими частинами мови, використовуючи їх у прямому, переносному значенні, як синоніми та антоніми; <i>оцінює</i> випадки вдалого і невдалого їх використання; <i>складає</i> усні й письмові висловлювання на певну соціокультурну тему з використанням власного життєвого досвіду відповідно до визначеної комунікативної мети.
3.	7	Поняття про текст <i>Текст і його ознаки</i> : тема і основна думка, задум, наявність двох і більше речень, зв'язність, завершеність. Поділ тексту на мікротеми й абзаци, а речення в тексті — на відоме і нове. Тематичне речення в мікротемі. Мовні засоби зв'язку речень у тексті. Тексти різних типів — розповідь, опис, роздум (повторення). Поняття про розмовний, науковий, художній, офіційно-діловий та публіцистичний стилі мовлення (повторення і поглиблення). Стилiстична помилка (практично). Недоліки в тексті (практично). Внутрішньопредметні зв'язки <i>Лексикологія</i> . Засвоєння нових слів (у тому числі власне українських), прислів'їв, крилатих висловів.	Учень: <i>називає</i> істотні ознаки тексту; <i>визначає</i> тему й основну думку, задум, належність до певного типу (розповіді, опису, роздуму) і стилю мовлення (художнього, наукового, розмовного, офіційно-ділового, публіцистичного); <i>виділяє</i> в тексті абзаци, мікротеми, тематичні речення; мовні засоби зв'язку речень, відоме і нове в реченнях тексту; <i>знаходить</i> і <i>виправляє</i> недоліки в тексті; <i>складає</i> діалогічні й монологічні тексти певного типу стилю мовлення відповідно до навчальної і комунікативної мети, висловлюючи своє ставлення до предмета мовлення; <i>аналізує</i> й <i>оцінює</i> текст з погляду його змісту, будови, задуму й мовного оформлення.
		<i>Грамматика</i> . Сполучники, прислівники, займенники, синоніми, спільнокореневі слова, повтори як засоби зв'язку речень у тексті.	

		Виділення тематичних речень у мікротемі. <i>Культура мовлення.</i> Засвоєння складних випадків слововживання.	
4.	20 5	Відомості з синтаксису і пунктуації <i>Словосполучення.</i> Відмінність словосполучення від слова, його форми і речення. Головне та залежне слово у словосполученні. Словосполучення лексичні та фразеологічні (практично). Граматична помилка та її умовне позначення (практично). <i>Речення, його граматична основа</i> (підмет і присудок). Речення з одним головним членом (загальне ознайомлення). Види речень за метою висловлювання: розповідні, питальні, спонукальні (повторення). Окличні речення (повторення). <i>Правопис.</i> Розділові знаки в кінці речень (повторення). Пунктуаційна помилка та її умовне позначення (практично). Внутрішньопродметні зв'язки <i>Лексикологія.</i> Засвоєння нових слів (у тому числі власне українських) і фразеологізмів, прислів'їв, крилатих висловів. <i>Грамматика.</i> Спостереження за використанням вивчених частин мови в ролі головного і залежного слова. <i>Культура мовлення і стилістика.</i> Практичне засвоєння словосполучень, у яких допускаються помилки у формі залежного слова; синоніміка словосполучень різної будови. Інтонування розповідних, питальних, спонукальних, а також окличних речень. Використання розповідних, питальних, спонукальних, а також окличних речень у вивчених стилях мовлення. Синоніміка простих речень різних видів.	Учень: <i>називає</i> , що вивчає синтаксис і пунктуація; <i>відрізняє</i> словосполучення від слова (форми слова) і речення; <i>розпізнає</i> види речень за метою висловлювання, окличні речення; межі речень у тексті, частини складного речення, що мають будову простих; словосполучення, граматичну основу речення, головне і залежне слово у словосполученні; <i>правильно інтонує</i> речення різних видів; <i>ставить</i> та <i>обґрунтовує</i> розділові знаки в кінці речення; <i>знаходить</i> і <i>виправляє</i> граматичні й пунктуаційні помилки; <i>добирає</i> синонімічні словосполучення і речення, різні за будовою, у тому числі фразеологізми; <i>формулює</i> теми текстів у формі словосполучень і речень; <i>переказує</i> своїми словами почуте і прочитане, вживаючи прислів'я і приказки; <i>використовує</i> у мовленні виразні й доцільні словосполучення з ряду синонімічних, різні за будовою і метою висловлювання речення, у тому числі прислів'я, крилаті вислови; <i>виступає</i> з повідомленнями на вивчену лінгвістичну тему, добираючи приклади на підтвердження висловлених суджень.
		<i>Текст (риторичний аспект).</i> Удосконалення вмінь лаконічно формулювати теми усних і письмових висловлювань, переказувати своїми словами сприйняту інформацію, використовуючи у висновку прислів'я і приказки, давати визначення понять.	
Міжпредметні зв'язки. Прислів'я, приказки, співвідносні із словосполученням і реченнями (література).			
5.	3	Другорядні члени речення: додаток, означення, обставини <i>Внутрішньопродметні зв'язки.</i> <i>Лексикологія.</i> Засвоєння нових слів (у тому числі власне українських) і фразеологізмів, прислів'їв, крилатих висловів. <i>Грамматика.</i> Способи вираження означення, додатка й обставин різними частинами мови. <i>Культура мовлення.</i> Засвоєння складних випадків слововживання. <i>Текст (риторичний аспект).</i> Удосконалення вмінь поширювати думку з допомогою другорядних членів речення, давати поширені визначення понять, будувати висловлювання типу роздуму, розповідати короткі історії.	Учень: <i>розрізняє</i> додатки, означення, обставини; <i>виділяє</i> другорядні члени умовними позначками; <i>будує</i> речення, поширюючи їх додатками, означеннями, обставинами, у тому числі із засвоєними словами в ролі другорядних членів речення; <i>переказує</i> невеликі художні тексти з елементами опису; <i>складає</i> висловлювання про прочитане, почуте, випадки з власного життя, виражаючи особисте ставлення до навколишнього.
Міжпредметні зв'язки. Відомості про епітет, порівняння,			

пейзаж, літературний портрет, їх зображувально-виражальну роль (література).		
б.	7	<p>Речення з однорідними членами (без Учень: сполучників і зі сполучниками <i>а, але, і</i>). <i>розрізняє</i> однорідні члени речення, узагальнюючі слова при них, звертання, вставні слова в реченні, складні речення; <i>правильно інтонує</i> речення з однорідними членами, звертаннями і вставними словами, складні речення; <i>розставляє</i> розділові знаки між однорідними членами, при звертаннях і вставних словах, у складному реченні, обґрунтовує їх за допомогою вивчених правил; <i>знаходить і виправляє</i> пунктуаційні помилки на вивчені правила;</p> <p>Узагальнююче слово при однорідних членах речення. <i>Звертання.</i> Ознайомлення з найбільш уживаними <i>вставними словами</i> (практично). <i>Складні речення</i> із безсполучниковим і сполучниковим зв'язком.</p>
		<p><i>Правопис.</i> Кома між однорідними членами. Двокрапка і тире при узагальнюючих словах у реченнях з однорідними членами. Розділові знаки при звертанні (повторення). Виділення вставних слів на письмі комами. Кома між частинами складного речення, що мають будову простих речень, входять у складне і з'єднані безсполучниковим зв'язком та сполучниками.</p> <p>Внутрішньопредметні зв'язки <i>Лексикологія.</i> Засвоєння нових слів (у тому числі власне українських) і фразеологізмів, прислів'їв, крилатих висловів. <i>Культура мовлення.</i> Додержання правильної інтонації в реченнях з однорідними членами, із звертаннями і вставними словами, у складних реченнях. Використання звертань і вставних слів у розмовному і художньому стилях мовлення. Синоніміка складних речень, складних і простих речень. Засвоєння складних випадків слововживання. <i>Текст (риторичний аспект).</i> Удосконалення вмінь складати висловлювання типу опису і розповіді, а також діалоги, застосовуючи риторичні засоби для привернення уваги до адресата повідомлення.</p> <p><i>будує</i> речення з однорідними членами, звертаннями і вставними словами, складні речення; <i>оцінює</i> роль однорідних членів, звертань і вставних слів у реченні, а також складних речень у тексті; <i>бере участь</i> у діалогах на визначені теми та відповідно до запропонованої ситуації; <i>складає</i> висловлювання типу розповіді та опису з урахуванням адресата мовлення, використовуючи різні за будовою прості та складні речення.</p>
7.	5	<p>Пряма мова. Діалог <i>Правопис.</i> Розділові знаки при прямій мові. Тире при діалозі. Внутрішньопредметні зв'язки <i>Лексикологія.</i> Засвоєння нових слів (у тому числі власне українських), прислів'їв, крилатих висловів. <i>Культура мовлення і стилістика.</i> Додержання правильної інтонації в реченнях із прямою мовою і в діалогах. Синоніміка речень із прямою і непрямою мовою. Засвоєння складних випадків слововживання.</p> <p>Учень: <i>розрізняє</i> слова автора і пряму мову в реченні з прямою мовою; <i>правильно інтонує</i> речення з прямою мовою; <i>ставить</i> та <i>обґрунтовує</i> розділові знаки при прямій мові та діалозі; <i>знаходить і виправляє</i> пунктуаційні помилки на вивчені правила; <i>оцінює</i> роль звертань і діалогів у художніх творах; <i>складає</i> висловлювання, використовуючи речення з прямою мовою та діалогом, із засвоєними словами і виразами для докладної, точної та виразної передачі почутого і прочитаного.</p>
		<p><i>Текст (риторичний аспект).</i> Удосконалення вмінь складати повідомлення, що містять висловлювання відомих людей, крилаті вислови в ролі аргументів, брати участь у процесі обговорення певних проблем, у диспутах.</p>
Міжпредметні зв'язки. Звертання, діалоги в художніх творах (література).		
8.	23	Фонетика. Графіка. Орфоенія. Орфографія Учень:

10	<p>Звуки мови і звуки мовлення. Голосні та визначає, що вивчає фонетика, графіка, орфоєпія, приголосні звуки. Приголосні тверді та м'які, орфографія; дзвінкі й глухі; вимова звуків, що позначаються розрізняє в словах тверді і м'які, дзвінкі і глухі буквами г і г. приголосні, ненаголошені й наголошені голосні; Позначення звуків мовлення на письмі. Алфавіт. визначає основні випадки чергування голосних і Співвідношення звуків і букв. Звукове значення приголосних звуків; звукове значення букв у слові; букв я, ю, є, ї. вимовляє звуки в словах відповідно до орфоєпічних Склад. Наголос. Орфоєпічний словник і словник норм; наголосів. Вимова наголошених і ненаголошених користується орфографічним словником; голосних. Ненаголошені голосні [e], [u], [o] в правильно пише і обгрунтовує слова з вивченими коренях слів. Ненаголошені голосні, що не орфограмами; перевіряються наголосом. знаходить і виправляє орфоєпічні та орфографічні Орфоєпічна помилка (практично). помилки на вивчені правила; Правопис. Орфограма (практично). використовує логічний наголос для виділення слів із Основні правила переносу. Позначення на письмі смисловим навантаженням; орфоєпічний словник і ненаголошених голосних [e], [u] у коренях слів. словник наголосів для самоконтролю власної вимови; Орфографічний словник. складає повідомлення на певну соціокультурну тему, Орфографічна помилка (практично), її умовне використовуючи засвоєні слова, фразеологізми, позначення. афоризми, дотримуючись інтонації як риторико-мелодійної сторони мовлення, засобів милозвучності, Внутрішньопредметні зв'язки мелодійної сторони мовлення, засобів милозвучності, Лексикологія. Засвоєння нових слів (у тому числі елементів звукової організації тексту, мовних норм. власне українських) і фразеологізмів, прислів'їв, крилатих висловів. Культура мовлення. Правильна вимова наголошених і ненаголошених голосних. Використання логічного наголосу для виділення у вимові смислового навантаження. Засвоєння складних випадків слововживання. Текст (риторичний аспект). Удосконалення вміння правильної вимови голосних і приголосних у процесі виступів з доповідями, повідомленнями і творами на певну соціокультурну тему. Використання інтонації як риторико-мелодійної сторони мовлення (логічний наголос, пауза, темп, мелодика, тембр голосу).</p>
----	--

Міжпредметні зв'язки. Особливості звукової організації художнього тексту (література).

9. 13	<p>Вимова приголосних звуків. Уподібнення Учень: приголосних звуків. розпізнає у словах і словосполученнях явища Спрощення в групах приголосних. уподібнення, спрощення, чергування; Найпоширеніші випадки чергування голосних і вимовляє приголосні звуки відповідно до орфоєпічних приголосних звуків (практично). Чергування [o] норм; — [a], [e] — [i], [e] — [и]; [o], [e] з [i]; [e] — [o] правильно пише слова з вивченими орфограмами й після [ж], [ч], [ш]; [и], [і] після [ж], [ч], [ш], [шч] обгрунтовує їх; та [г], [к], [х] у коренях слів; [г], [к], [х] — [ж], користується словником іншомовних слів; [ч], [ш] — [з'], [ц'], [с']. знаходить і виправляє орфоєпічні й орфографічні Основні випадки чергування у — в, і — ї. помилки на вивчені правила; Орфоєпія. Вимова префіксів з- (зі-, с-), роз-, без-. складає речення і мікротексти із засвоєними новими словами, фразеологізмами, афоризмами; Правопис. Позначення м'якості приголосних на письмі буквами ь, і, є, ю, я. Сполучення ьо, їо. виступає із усним чи письмовим повідомленням на певну соціокультурну тему, використовуючи Правила вживання м'якого знака. виражальні засоби мови для висловлення емоційно-ціннісного ставлення до світу. Правила вживання апострофа. Правильна вимова та написання слів з апострофом. Подвоєння букв на позначення подовжених м'яких приголосних та збігу однакових приголосних звуків. Написання слів іншомовного походження: и, і у словах іншомовного походження; правопис м'якого знака та апострофа; подвоєння букв у словах іншомовного походження.</p>
-------	--

		Словник іншомовних слів. Внутрішньопредметні зв'язки <i>Лексикологія і фразеологія.</i> Засвоєння нових слів (у тому числі власне українських) і фразеологізмів, прислів'їв, крилатих висловів. <i>Культура мовлення і стилістика.</i> Засвоєння складних випадків слововживання. <i>Текст (риторичний аспект).</i> Удосконалення вмінь висловлювати власні думки і почуття, виражати особисту позицію щодо світу.	
10.	11	Лексикологія. <i>Лексичне значення слова.</i> Однозначні і багатозначні слова (повторення). Вживання багатозначних слів у прямому і переносному значеннях (повторення). Лексична помилка (практично). Загальноживані (нейтральні) і стилістично забарвлені слова. Ознайомлення з тлумачним і перекладним словниками. <i>Групи слів за значенням:</i> синоніми, антоніми, омоніми. Ознайомлення зі словниками антонімів, синонімів. <i>Фразеологізми.</i> Поняття про фразеологізм, його лексичне значення. Джерела українських фразеологізмів. Прислів'я, приказки, крилаті вирази, афоризми як різновиди фразеологізмів. Фразеологізми в ролі членів речення. Ознайомлення із фразеологічним словником. Походження (етимологія) слова. Етимологічний словник української мови. Внутрішньопредметні зв'язки <i>Культура мовлення і стилістика.</i> Уживання слів відповідно до їх значення. Доречне використання слів із переносним значенням, стилістично забарвлених слів, лексичних повторів і синонімів як засобу зв'язку речень у тексті, а також синонімів для уникнення невинуватених повторів слів. Засвоєння складних випадків слововживання. <i>Текст (риторичний аспект).</i> Розвиток умінь увиразнювати мовне оформлення висловлювання з допомогою лексико-фразеологічних засобів.	Фразеологія Учень: <i>знає</i> , що вивчає лексикологія і фразеологія; <i>визначає</i> належність слів до певної лексичної категорії: однозначні й багатозначні, загальноживані (нейтральні) і стилістично забарвлені слова, групи слів за значенням, фразеологізми, а також їх роль у тексті; <i>пояснює</i> (у нескладних випадках) значення відомих слів, їх походження, значення фразеологізмів, прислів'їв, приказок, крилатих висловів; <i>користується</i> тлумачним і перекладним, етимологічним, фразеологічним словниками, словниками синонімів, антонімів; <i>добирає</i> з-поміж синонімів, антонімів, фразеологізмів найбільш відповідні контексту; <i>редагує</i> тексти з лексичними помилками; <i>використовує</i> вивчені лексичні мовні засоби, у тому числі слова в переносному значенні, синоніми й антоніми, епітети й порівняння у стандартних і нестандартних мовленнєвих ситуаціях, удосконалюючи мовне оформлення висловлювання.
Міжпредметні зв'язки. Епітети, порівняння, синоніми, характерні для усної народної творчості, фразеологізми (література).			
11.	9 3	Будова слова. Орфографія Корінь, суфікс, префікс і закінчення — значущі частини слова (повторення і поглиблення відомостей).	Учень: <i>виділяє</i> у слові закінчення, корінь, префікс, суфікс та основу; <i>розрізняє</i> форми слова і спільнокореневі слова;
		Орфоепія. Вимова префіксів <i>пре-, при-, прі-</i> . <i>Правопис.</i> Вивчені орфограми в значущих частинах слова (повторення). Написання префіксів <i>пре-, при-, прі-</i> . Внутрішньопредметні зв'язки <i>Лексикологія і фразеологія.</i> Засвоєння нових слів (у тому числі власне українських) і фразеологізмів, прислів'їв, крилатих висловів. <i>Грамматика.</i> Особливості будови вивчених частин мови. <i>Культура мовлення і стилістика.</i> Використання в	<i>правильно пише й обґрунтовує</i> слова з вивченими орфограмами; <i>знаходить і виправляє</i> орфоепічні й орфографічні помилки на вивчені правила, а також лексичні помилки; <i>складає</i> речення і мікротексти з використанням слів із суфіксами і префіксами, що надають емоційного забарвлення і виразності тексту; <i>створює</i> висловлювання відповідно до задуму, упорядковуючи дібрані відомості в логічній послідовності, використовуючи ключові слова і

	мовленні слів із суфіксами і префіксами, що надають емоційного забарвлення і виразності тексту. Спільнокореневі слова як засіб зв'язку речень у тексті. Уникнення помилок, пов'язаних з не виправданим уживанням спільнокореневих слів. Засвоєння складних випадків слововживання. <i>Текст (риторичний аспект)</i> . Удосконалення вмінь знаходити інформацію до обраної теми, аналізувати її, виділяти головне і другорядне, добирати ключові слова для висловлювання, розташовувати в логічній послідовності відповідно до задуму.	речення, надаючи виразності мовному оформленню.
	Повторення й узагальнення у кінці року Синтаксис і пунктуація. Лексикологія, фразеологія. Будова слова і орфографія. Фонетика і графіка. Орфоепія й орфографія.	Учень: <i>повторює</i> вивчені відомості; <i>класифікує</i> й <i>систематизує</i> їх; <i>узагальнює</i> поняття, закономірності, правила та винятки з них.

Соціокультурна змістова лінія

Орієнтовний зміст навчального матеріалу			Орієнтовні вимоги до вмінь
Сфери відношень	Тематика текстів	Теми висловлювань учнів	
Я й українська мова і література. Я і Батьківщина (її природа, історія; рідне село чи місто).	Українська мова — найбільша духовна цінність українського народу. Краса і багатство рідного краю. Неповторність і краса рідної природи кожної пори року. Давнє минуле України. Історія мого міста, села. Українське козацтво та його роль у відродженні української державності. Національна символіка.	“Мова — найцінніший скарб народу”. “Україна-мати”, “Чар-зілля”, “Заквітчаймо свою Україну”. “Квіти — очі природи”.	Учень: сприймає, аналізує, оцінює прочитані чи почуті відомості і добирає й використовує ті з них, які необхідні для досягнення певної комунікативної мети
Орієнтовні вимоги до вмінь			
Я і національна культура (звичаї, традиції, свята, культура взаємин, українська пісня).	Відомості про звичаї і традиції рідного краю; народні свята в Україні; про народну символіку; рослини в народній уяві; народні обереги. Традиційна повага до старших в Україні.	“Не хлібом єдиним живе людина”, “Народна пісня — душа народу”.	
Я і мистецтво (традиційне і професійне). Я й освіта, наука.	Відомості про народне українське мистецтво. Народні митці України. Роль науки та освіти в житті людини і в суспільстві.	“Краса врятує світ”. “Знання — сила”.	
Я і ти (члени родини, друзі, товариші).	Родина, члени родини, їхні професії, улюблені заняття, історія мого роду. Родинні свята (дні народження членів родини). Домашні обов'язки. Мої друзі і товариші. Дозвілля.	“Ой, роде наш красний”, “Вірний приятель — то найбільший скарб”. “Шкільна родина”, “Велика родина”.	
Я і ми (класний	Моя школа, мій клас.	“Я — українець (українка)”.	

колектив, народ,
людство).
Я як особистість.

Український народ.
Європейська спільнота.
Покликання людини. Видатні
українці.

Діяльнісна (стратегічна) змістова лінія

Види умінь		
Організаційно-контрольні	Учень з допомогою вчителя:	<i>визначає</i> мету власної пізнавальної діяльності; <i>планує</i> діяльність для досягнення мети; <i>здійснює</i> намічений план; <i>оцінює</i> одержаний результат.
Загальнопізнавальні	Учень із необхідною допомогою вчителя:	<i>аналізує</i> мовні та позамовні поняття, явища, закономірності; <i>порівнює</i> , <i>узгацьнює</i> їх; <i>виділяє</i> головне з-поміж другорядного; <i>моделює</i> мовні та позамовні поняття, явища, закономірності.
Творчі	Учень з певною допомогою вчителя:	<i>уявляє</i> словесно описані предмети і явища; <i>переносить</i> раніше засвоєні знання і вміння в нову ситуацію; <i>помічає</i> і <i>формулює</i> проблему в процесі навчання; <i>усвідомлює</i> структуру предмета вивчення; <i>робить</i> <i>припущення</i> щодо способу розв'язання певної проблеми; <i>добирає</i> <i>аргументи</i> для його доведення (у нескладних випадках).
Естетико-етичні	Учень:	<i>помічає</i> красу в мовних явищах, явищах природи, в мистецтві, у вчинках і звершеннях людей; <i>спроможний</i> критично оцінювати свої вчинки.

6-й клас

(105 год, 3 год на тиждень)

(6 год — резерв годин для використання на розсуд учителя)

Мовленнєва змістова лінія

№ п/п	К-ть год.	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
1.	24	<p>Відомості про мовлення</p> <p>Повторення вивченого про мовлення. Загальне уявлення про ситуацію спілкування та її складові: адресант мовлення (той, хто говорить або пише), адресат мовлення (той, до кого спрямоване мовлення), тема та основна думка висловлювання, мета й місце спілкування (практично).</p> <p>Повторення вивченого про текст, його основні ознаки. Структурні особливості тексту: наявність зачину, основної частини і кінцівки, послідовність викладу змісту, використання мовних засобів зв'язку між складовими частинами тексту. Види зв'язку речень у тексті: послідовний, паралельний (практично).</p> <p>Основні джерела матеріалу для твору і його систематизація (практично). Складний план готового тексту; простий план власного висловлювання.</p> <p>Повторення відомостей про стилі мовлення. Поняття про офіційно-діловий стиль.</p> <p>Повторення вивченого про типи мовлення. Особливості побудови опису приміщення і природи. Сполучення в одному тексті різних типів мовлення (розповіді й опису, розповіді з елементами роздуму).</p> <p>Жанри мовлення: оповідання, замітка, повідомлення, план роботи, оголошення, особливості їх побудови.</p>	<p>Учень:</p> <p><i>розпізнає</i> текст, його структурні особливості (зачин, основну частину, кінцівку), послідовний і паралельний види зв'язку речень у тексті, нове і відоме; <i>визначає</i> ситуацію спілкування, її складові; стилі (розмовний, художній, науковий, офіційно-діловий) мовлення, сферу їх використання, типи (розповідь, опис приміщення і природи, роздум) і жанри мовлення (оповідання, замітка, план роботи, оголошення), особливості їх побудови; основні джерела матеріалу для твору.</p>
2.		<p>Види робіт</p> <p>Сприймання чужого мовлення</p> <p><i>Аудіювання (слухання-розуміння)</i> текстів діалогічного і монологічного характеру, що на-</p>	<p>Учень:</p> <p><i>розуміє</i> з одного прослуховування фактичний зміст висловлювань інших людей (розповіді, лекції, повідомлення та ін.), слідує за змістом мовлення та його особливостями (тривалість</p>

	<p>лежать до таких стилів: розмовного, художнього, офіційно-ділового, наукового; типів: розповідь, опис (в т. ч. опис приміщення і природи), роздум; жанрів мовлення: — 4—5 хв); оповідання, замітка, стаття, п'єса, вірш, казка, байка, легенда, переказ, пісня; загадка, прислів'я, приказки (об'єднані певною темою).</p> <p><i>Читання мовчки</i> текстів діалогічного і монологічного характеру, що належать до стилів: розмовного, художнього, офіційно-ділового, наукового; типів: розповідь, опис (в т. ч. опис приміщення і природи), роздум; жанрів мовлення: оповідання, замітка, стаття, п'єса, вірш, казка, байка, легенда, переказ, пісня; загадка, прислів'я, приказки (об'єднані певною темою).</p>	<p>звучання незнайомих художніх текстів 5—6 хв, текстів інших стилів (в т. ч. офіційно-ділового);</p> <p><i>визначає</i> тему й основну думку, причинно-наслідкові зв'язки, основну і другорядну інформацію, зображувально-виражальні особливості тексту;</p> <p><i>читає</i> мовчки відповідно до його віку незнайомі тексти різних стилів, типів і жанрів мовлення зі швидкістю 110—180 слів за 1 хв;</p> <p><i>переглядає</i> більші за обсягом тексти, ніж у попередніх класах, швидко знаходячи в них указані вчителем елементи тексту та змісту (виділені спеціальним шрифтом слова, розділові знаки, зноски, кількість абзаців на сторінці та ін., пряму мову та діалог, порівняння, опис чи роздум, висновки тощо), основну і другорядну інформацію;</p> <p><i>осмислює і запам'ятовує</i> найважливіші змістові віхи прочитаного;</p> <p><i>аналізує</i> структуру тексту, виділяючи в ньому мікротеми, добираючи до них заголовки;</p> <p><i>складає</i> складний план готового тексту;</p> <p><i>оцінює</i> прочитаний текст з погляду новизни його змісту, виразності мовного оформлення, задуму мовця тощо.</p>
3.	<p>Відтворення готового тексту</p> <p><i>Виразне читання вголос</i> художніх, ділових, науково-популярних текстів, що належать до таких жанрів мовлення, як оповідання, стаття, замітка, п'єса, казка, байка, прислів'я, приказки, загадки (вивчення деяких напам'ять чи близько до тексту).</p> <p><i>Перекази (навчальні й контрольні)</i> за простим і складним планами.</p> <p><i>Говоріння.</i> Докладні перекази художніх текстів розповідного характеру з елементами опису приміщення, природи. Вибірковий переказ тексту наукового стилю.</p> <p><i>Письмо.</i> Докладні перекази художніх текстів розповідного характеру з елементами опису приміщення та тексту-роздуму. Вибірковий переказ художнього тексту розповідного характеру з елементами опису природи. Докладний переказ тексту художнього стилю із творчим завданням.</p>	<p>Учень:</p> <p><i>читає</i> вголос знайомі тексти різних стилів, типів, жанрів мовлення (складніші порівняно з попереднім класом), з достатньою швидкістю (80—120 слів за 1 хв), плавно, з гарною дикцією відповідно до орфоепічних та інтонаційних норм;</p> <p><i>оцінює</i> прочитаний уголос текст з погляду його змісту, форми, задуму й мовного оформлення;</p> <p><i>переказує</i> докладно і вибірково (усно і письмово) почуті і прочитані тексти художнього і наукового стилів мовлення обсягом (для докладного переказу 150—200 слів, вибіркового — в півтора рази більше) зазначених у програмі видів, за самостійно складеним простим і складним планами, підпорядковуючи висловлювання темі та основній думці, з дотриманням композиції, мовних, стильових особливостей та авторського задуму;</p> <p><i>помічає і виправляє</i> недоліки в своєму і чужому мовленні;</p> <p><i>оцінює</i> текст з погляду його змісту, форми, задуму і мовного оформлення.</p>
4.	<p>Створення власних висловлювань</p> <p><i>Діалогічне мовлення</i> Діалог, його розігрування відповідно до серії малюнків, запропонованої ситуації спілкування, пов'язаної з особистими враженнями від певних подій, спостереженнями, обміном думками, життєвим досвідом учнів, етикетного характеру.</p>	<p>Учень:</p> <p><i>складає і розігрує</i> діалоги певного обсягу (орієнтовно 7—8 реплік для двох учнів) відповідно до запропонованої ситуації спілкування, серії малюнків, запитань, досягаючи комунікативної мети;</p> <p><i>додержується</i> норм української літературної мови, правил спілкування;</p> <p><i>висловлює</i> особисту позицію щодо обговорюваної теми (якщо незгоду з позицією співрозмовника, то так, щоб не образити його),</p>

		<p>Монологічне мовлення <i>Твори (навчальні і контрольні) за простим планом. Говоріння.</i> Твори-описи приміщення та природи на основі особистих вражень у художньому стилі. Твір-оповідання за жанровою картиною. Повідомлення на лінгвістичну тему в науковому стилі. <i>Письмо.</i> Твір-опис приміщення на основі особистих вражень у науковому стилі. Твір-опис природи за картиною у художньому стилі. Твір-роздум про вчинки людей на основі власних спостережень і вражень у художньому стилі. Твір-оповідання на основі побаченого. Замітка в газету типу роздуму про вчинки людей. <i>Ділові папери.</i> План роботи. Оголошення.</p>	<p>уживає прислів'я і приказки для висновків та узагальнень; <i>оцінює</i> текст з погляду його змісту, форми, задуму і мовного оформлення; <i>добирає і систематизує</i> для самостійних висловлювань матеріал на основі різних джерел; <i>складає</i> усні та письмові твори (вказаних у програмі видів) за простим планом, обираючи відповідний до ситуації спілкування та задуму стиль мовлення (розмовний, науковий, художній, офіційно-діловий); тип мовлення (в т. ч. опис приміщення і природи, роздум про вчинки людей), жанри мовлення (оповідання на основі побаченого, повідомлення, план роботи, оголошення), мовні засоби, урахувавши особливості ситуації спілкування, відповідно до заданої структури (вступ, основна частина, кінцівка), комунікативного завдання; <i>додержується</i> вимог до мовлення і основних правил спілкування; <i>помічає і виправляє</i> недоліки в своєму і чужому мовленні; <i>оцінює</i> текст з погляду його змісту, форми, задуму і мовного оформлення.</p>
<p>Міжпредметні зв'язки. Інтер'єр і пейзаж у літературному творі; усна характеристика літературного героя; письмовий відгук про невеликий твір; (література); переказ текстів наукового стилю (історія, природознавство); усні роздуми на математичні теми</p>		<p>(математика); усний опис змісту та художніх засобів творів живопису, які зображують інтер'єр, пейзаж; усна розповідь за змістом жанрової картини про вчинки людей; теплі і холодні кольори; властивості, кольорове багатство довкілля (образотворче мистецтво).</p>	

Мовна змістова лінія

№ п/п	К-ть год.	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
1.	75 1	<p>Вступ Краса і багатство української мови</p>	<p>Учень: <i>знає</i> засоби милозвучності української мови; <i>знаходить</i> їх у тексті; <i>уміє</i> використовувати у власному мовленні.</p>
2.	5	<p>Повторення, узагальнення та поглиблення вивченого Словосполучення і речення. Головні члени речення. Просте речення. Звертання, вставні слова, однорідні члени речення у простому реченні. Розділові знаки у простому реченні. Складне речення. Пряма мова. Структура тексту: зачин, основна частина, кінцівка; відоме й нове. Тема й основна думка тексту. Види зв'язку речень у тексті: послідовний, паралельний (практично). Типи і стилі тексту. Поняття про офіційно-діловий стиль. <i>Правопис.</i> Розділові знаки у простому реченні. Розділові знаки у складному реченні і при прямій мові та діалозі. Орфограми в коренях, префіксах, суфіксах і на межі значущих частин слова та основ. Внутрішньопредметні зв'язки <i>Лексикологія і фразеологія.</i> Вставні слова,</p>	<p>Учень: <i>розрізняє</i> словосполучення і речення, прості речення і складні, типи і стилі мовлення; <i>визначає</i> головне і залежне слово у словосполученні, головні та другорядні члени речення, типи і стилі мовлення; <i>знаходить</i> у реченні вставні слова, звертання й однорідні члени речення; <i>називає</i> частини мови, якими вони виражені; <i>розставляє</i> правильно розділові знаки у простих ускладнених реченнях і складних реченнях; <i>пояснює</i> орфограми і пунктограми за допомогою вивчених правил; <i>знаходить і виправляє</i> орфографічні і пунктуаційні помилки на вивчені правила; <i>будує</i> речення зі звертаннями, вставними словами, однорідними членами речення; із простих речень —</p>

		<p>найуживаніші фразеологізми зі звертаннями і вставними словами.</p> <p><i>Грамматика.</i> Частина мови, якими виражаються звертання, вставні слова, однорідні члени речення. Займенники, сполучники, прислівники, повтори спільнокоренових слів, контекстуальні синоніми як засоби зв'язку речень у тексті.</p> <p><i>Культура мовлення.</i> Правильне інтонуювання простих речень із звертаннями, вставними словами та однорідними членами речення, різними за метою висловлювання. Інтонування складних речень. Засвоєння стандартних висловів, словосполучень в офіційно-діловому стилі.</p> <p><i>Текст (риторичний аспект).</i> Звертання, вставні слова, однорідні члени речення у власних висловлюваннях на певну тему.</p>	<p>складне; тексти офіційно-ділового стилю та інших стилів;</p> <p><i>помічає й виправляє</i> порушення вимог до культури мовлення при інтонуюванні простих і складних речень, усуває недоліки в структурі і стилі тексту;</p> <p><i>складає</i> усні й письмові монологічні висловлювання на певну соціокультурну тему відповідно до визначеної комунікативної мети на основі власного життєвого досвіду, використовуючи звертання, вставні слова, прості і складні речення з прямою і непрямою мовою та діалоги.</p>
3.	7	<p>Лексикологія</p> <p><i>Групи слів за їх походженням:</i> власне українські й запозичені (іншомовного походження) слова. Тлумачний словник української мови. Словник іншомовних слів. <i>Активна і пасивна лексика</i> української мови: застарілі слова (архаїзми й історизми), неологізми.</p> <p><i>Групи слів за вживанням:</i> загальноновживані та стилістично забарвлені слова, діалектні, професійні слова і терміни, просторічні слова, жаргонізми.</p> <p>Офіційно-ділова лексика.</p> <p>Внутрішньопредметні зв'язки</p> <p><i>Фонетика, орфоєпія.</i> Вимова слів іншомовного походження, передача звуків в українській мові.</p> <p><i>Культура мовлення і стилістика.</i> Доречне вживання вивчених пластів лексики у власному мовленні; визначення їх ролі у текстах різних стилів.</p> <p><i>Текст (риторичний аспект).</i> Удосконалення умінь і навичок дотримуватися морально-етичних норм у процесі спілкування.</p>	<p>Учень:</p> <p><i>називає</i> основні терміни розділу і знає, що вони означають;</p> <p><i>визначає</i> лексичне значення слова, групи слів за значенням, походженням, уживанням у мові; стилістичну роль діалектизмів, професійних слів, термінів, архаїзмів і неологізмів у художніх та науково-публіцистичних текстах;</p> <p><i>доводить</i> аргументовано приналежність слова до певної групи лексики;</p> <p><i>редагує</i> тексти з лексичними помилками;</p> <p><i>користується</i> словником іншомовних слів;</p> <p><i>уміє</i> доречно використовувати у власному мовленні вивчені пласти лексики;</p> <p><i>складає</i> висловлювання про професію з описом процесів праці;</p> <p>бере участь у розігруванні діалогів за певною ситуацією в офіційно-діловому стилі.</p>
5.	8	<p>Словотвір. Орфографія</p> <p><i>Змінювання і творення слів.</i> Основні способи словотворення: префіксальний, суфіксальний, префіксально-суфіксальний, безафіксний, складання основ (або слів), перехід слів з однієї частини мови в іншу.</p> <p>Словотвірний словник.</p> <p>Зміни приголосних при творенні слів: іменників з суфіксом <i>-ин (а)</i> від прикметників на <i>-ський, -цький</i>; буквосполученням <i>-чн- (-ин-)</i>.</p> <p>Зміни приголосних при творенні відносних прикметників з суфіксами <i>-ськ-, -цьк-, -зьк-</i> та іменників з суфіксами <i>-ств (о), -зтв (о), -цтв (о)</i>.</p> <p>Складні слова. Сполучні <i>о, е</i> в складних словах.</p> <p>Творення складноскорочених слів.</p> <p><i>Правопис</i> складних слів разом і через дефіс, написання слів з <i>пів-</i>; правопис складноскорочених слів.</p> <p>Внутрішньопредметні зв'язки</p>	<p>Учень:</p> <p><i>знає</i> основні способи словотвору; приголосні, що зазнають змін при суфіксальному словотворенні;</p> <p><i>знаходить</i> їх у слові, правильно проводить зміни;</p> <p><i>визначає</i> спосіб творення відомих слів, а також поетичних неологізмів;</p> <p><i>уміє</i> самостійно утворювати нові слова вивченими способами;</p> <p><i>знаходить і пояснює</i> вивчені орфограми в словах;</p> <p><i>знаходить і виправляє</i> орфографічні помилки на вивчені правила;</p> <p><i>вміє користуватися</i> словотвірним та орфографічним словниками;</p> <p><i>утворює і вживає</i> складноскорочені слова у власному мовленні, правильно узгоджуючи їх із прикметниками та дієсловами;</p> <p><i>правильно пише і вимовляє</i> складні і складноскорочені слова;</p> <p><i>складає</i> речення зі словами, що перейшли з однієї частини мови в іншу, а також висловлювання на певну</p>

		<p><i>Лексикологія і фразеологія.</i> Засвоєння нових слів, утворених різними способами, поетичних неологізмів із художніх творів.</p> <p><i>Граматика.</i> Творення самостійних частин мови.</p> <p><i>Культура мовлення.</i> Вимова та наголошення складних і складноскорочених слів; правильне вживання їх у мовленні з прикметниками і дієсловами. Складні випадки слововживання.</p> <p><i>Текст (риторичний аспект).</i> Удосконалення вмінь забезпечувати зв'язність тексту, у т. ч. шляхом використання в ньому спільнокореневих слів.</p>	<p>соціокультурну тему, звертаючи особливу увагу на забезпечення зв'язності тексту;</p> <p><i>редагує</i> тексти, усуваючи недоліки у їх будові, а також у стилістичному використанні засобів словотвору.</p>
6.	50 1 18	<p>Морфологія. Орфографія</p> <p>Загальна характеристика частин мови</p> <p>Іменник</p> <p>Іменник як частина мови: загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль.</p>	<p>Учень:</p> <p><i>знає</i>, що вивчає морфологія; морфологічні ознаки іменника, його синтаксичну роль; особливості відмінювання іменників кожної відміни;</p> <p><i>знаходить</i> іменники в реченні;</p>
		<p>Іменники — назви істот і неістот (повторення). Іменники загальні та власні.</p> <p>Рід іменників (повторення). Іменники спільного роду.</p> <p>Число іменників (повторення). Іменники, що мають форми тільки однини або тільки множини.</p> <p>Відмінки іменників, їх значення.</p> <p>Відмінювання іменників. Поділ іменників на відміни.</p> <p>Відмінювання іменників I відміни.</p> <p>Відмінювання іменників II відміни.</p> <p>Особливості відмінювання іменників чоловічого роду в родовому відмінку.</p> <p>Відмінювання іменників III—IV відмін.</p> <p>Незмінювані іменники. Відмінювання іменників, що мають форму лише множини.</p> <p>Особливості творення іменників.</p> <p>Правопис іменників</p> <p>Велика буква і лапки у власних назвах. <i>Не</i> з іменниками.</p> <p>Букви <i>-а (-я), -у (-ю)</i> в закінченнях іменників чоловічого роду другої відміни.</p> <p>Букви <i>е, и, і</i> в суфіксах <i>-ечок, -ечк, -ичок, -ичк, -инн (я), -ення (-я), -н (я), -инн (я), -ив (о), -ев (о)</i>.</p> <p>Написання і відмінювання чоловічих і жіночих імен по батькові.</p> <p>Внутрішньопредметні зв'язки</p> <p><i>Лексикологія і фразеологія.</i> Засвоєння нових слів на позначення осіб, предметів і явищ, прислів'їв, крилатих висловів.</p> <p><i>Культура мовлення і стилістика.</i></p> <p>Використання в мовленні іменників — синонімів, омонімів.</p> <p>Запобігання помилкам у визначенні роду окремих іменників (рояль, зал, рукопис).</p> <p>Уживання відмінкових форм іменників, кличного відмінка при звертанні (земле, Василю, Олено, добродію, батьку).</p> <p>Синоніміка деяких відмінкових закінчень: купив сіль (солі), хліб (хліба), твого ім'я (імені), пас ягнята (ягнят).</p> <p><i>Текст (риторичний аспект).</i> Залежність точності та ясності висловлювання від</p>	<p><i>визначає</i> правильно морфологічні ознаки іменника. належність його до певної відміни іменників;</p> <p><i>пояснює</i> основні значення відмінків;</p> <p><i>відмінює</i> іменники;</p> <p><i>визначає</i> форму іменника в реченні, значення іменникових суфіксів;</p> <p><i>використовує</i> відмінкові закінчення іменників I—IV відмін, а також незмінювані іменники та іменники, що вживаються лише у власному мовленні;</p> <p><i>утворює</i> іменники різними способами;</p> <p><i>правильно пише</i> іменники з вивченими орфограмами;</p> <p><i>утворює і пише</i> правильно чоловічі та жіночі імена по батькові;</p> <p><i>знаходить і виправляє</i> орфографічні помилки на вивчені правила;</p> <p><i>користується</i> орфографічним словником;</p> <p><i>уміє</i> використовувати в мовленні іменники-синоніми та іменники-антоніми, синоніміку відмінкових закінчень, у т. ч. як засіб милозвучності, кличний відмінок іменників при звертанні, фразеологізми і крилаті вислови, до складу яких входять іменники;</p> <p><i>помічає і виправляє</i> граматичні помилки і стилістичні недоліки у вживанні іменників;</p> <p><i>створює</i> тексти на визначену соціокультурну тему, використовуючи вивчені виражальні можливості іменника й уникаючи помилок, вказаних у програмі.</p>

		правильного вживання іменника; уживання “модних” слів, іменникових запозичень з інших мов; вибір слова-іменника залежно від стилю і ситуації спілкування.	
Міжпредметні зв’язки. Слова з суфіксами зменшувально-пестливого значення і суфіксами згрубілості в художніх творах (література). Велика буква у власних назвах (історія, географія).			
7.	15	<p>Прикметник: загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль.</p> <p>Групи прикметників за значенням: якісні, відносні, присвійні. Перехід прикметників з однієї групи в іншу.</p> <p>Ступені порівняння якісних прикметників, їх творення. Відмінювання прикметників. Повні й короткі форми прикметників.</p> <p>Прикметники твердої і м’якої груп.</p> <p>Творення прикметників. Перехід прикметників в іменники.</p> <p>Правопис прикметників</p> <p>Написання прикметників із суфіксами: <i>-еньк-, -есеньк-, -ісіньк-, -юсіньк-, -ськ-, -цьк-, -зьк-</i>.</p> <p>Букви <i>е, о, и</i> у прикметникових суфіксах <i>-ев(-ев-), -ов(-йов-, -ьов-), -ин-, -ін-, -ичн-</i>.</p> <p>Написання <i>не</i> з прикметниками.</p> <p>Написання <i>-н-</i> і <i>-нн-</i> у прикметниках.</p> <p>Написання складних прикметників разом і через дефіс.</p> <p>Написання прізвищ прикметникової форми.</p> <p>Внутрішньооб’єктні зв’язки</p> <p><i>Культура мовлення і стилістика.</i></p> <p>Використання в мовленні прикметників-синонімів.</p> <p>Правильне вживання в мовленні вищого і найвищого ступенів порівняння прикметників.</p> <p><i>Лексикологія і фразеологія.</i> Засвоєння прикметників-означень, фразеологізмів з прикметниками. Прикметники-синоніми та антоніми.</p> <p><i>Текст (риторичний аспект).</i> Роль прикметників-епітетів у розкритті задуму висловлювання.</p>	<p>Учень:</p> <p><i>знає</i> морфологічні ознаки прикметника, його синтаксичну роль;</p> <p><i>знаходить</i> прикметники в реченні;</p> <p><i>визначає</i> його значення, морфологічні ознаки, синтаксичну роль у реченні;</p> <p><i>відмінює</i> прикметники твердої і м’якої груп;</p> <p><i>утворює</i> правильно форми вищого і найвищого ступеня порівняння якісних прикметників; якісні, відносні і присвійні прикметники від інших частин мови з допомогою відомих способів словотвору;</p> <p><i>складає</i> з ними речення; <i>уживає</i> у власному мовленні; <i>правильно пише</i> прикметники з вивченими орфограмами і пояснює їх, користуючись правилом;</p> <p><i>знаходить</i> і <i>виправляє</i> помилки у правописі прикметників;</p> <p><i>робить</i> аналіз текстів у підручниках літератури, історії, географії, фізики, хімії щодо стилістичної ролі в них прикметників;</p> <p><i>редагує</i> тексти з метою усунення невиправданих повторів прикметників і заміни їх синонімами;</p> <p><i>читає</i> і <i>переказує</i> (усно й письмово) тексти з описами природи, приміщення;</p> <p><i>складає</i> діалоги відповідно до запропонованої ситуації, пов’язаної з особистими враженнями, спостереженнями, а також висловлювання на соціокультурну тему, використовуючи виражальні можливості прикметника.</p>
Міжпредметні зв’язки. Використання прикметників для точного опису предметів, явищ і подій (географія, історія, ботаніка), епітет, порівняння, метафора (література).			
8.	8	<p>Числівник: загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль.</p> <p>Числівники кількісні (на позначення цілих чисел, дробові, збірні) і порядкові. Числівники прості, складні і складені.</p> <p>Відмінювання числівників.</p> <p>Творення числівників.</p> <p>Правопис. Буква <i>ь</i> на кінці числівників і перед закінченням у непрямих відмінках.</p> <p>Роздільне написання складених числівників.</p> <p>Написання разом порядкових числівників з <i>-тисячний</i>.</p> <p>Внутрішньооб’єктні зв’язки</p> <p><i>Культура мовлення і стилістика.</i> Правильне вживання кількісних числівників з іменниками</p>	<p>Учень:</p> <p><i>знає</i> загальне значення числівника, його морфологічні ознаки, синтаксичну роль у реченні;</p> <p><i>знаходить</i> числівники в тексті;</p> <p><i>визначає</i> їх граматичні ознаки;</p> <p><i>утворює</i> і <i>вживає</i> правильно відмінникові форми числівників;</p> <p><i>поєднує</i> правильно числівники з іменниками;</p> <p><i>знаходить</i> вивчені орфограми в числівниках, пояснює їх правилами;</p> <p><i>помічає</i> і <i>виправляє</i> помилки на вивчені правила;</p> <p><i>аналізує</i> тексти щодо стилістичної ролі в них числівників;</p> <p><i>складає</i> речення, висловлювання з використанням прислів’їв, крилатих висловів, до складу яких входять</p>

	у всіх відмінках. Уживання числівників для позначення дат, часу (годин). <i>Лексикологія і фразеологія.</i> Засвоєння числівників на позначення дат і годин. Числівники у фразеологізмах; засвоєння таких фразеологізмів. <i>Текст (риторичний аспект).</i> Використання числівників з метою надання текстові переконливості, точності; почуття міри у вживанні числівників.	числівники; створює діалоги з уживанням дат і точного позначення часу, а також усні, письмові висловлювання на певну тему, використовуючи виражальні можливості числівників.
--	--	---

Міжпредметні зв'язки. Правильне використання форм числівників під час читання й усного пояснення задач, прикладів (фізика, математика); використання числівників у відповідях на уроках (історія, географія, хімія).

9.	8	<p>Займенник: загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Розряди займенників за значенням: особові, зворотний, присвійні, вказівні; питальні й відносні; заперечні; означальні й неозначені (ознайомлення). Відмінювання займенників усіх розрядів.</p> <p>Правопис займенників Приставний <i>н</i> у формах особових і вказівних займенників. Написання разом і через дефіс неозначених займенників. Правопис заперечних займенників. Написання займенників з прийменниками окремо.</p> <p>Внутрішньопредметні зв'язки <i>Культура мовлення і стилістика.</i> Уживання займенників для зв'язку речень у тексті. Використання особового займенника <i>Ви</i> у ввічливому значенні при звертанні до однієї особи. <i>Лексикологія і фразеологія.</i> Засвоєння фразеологізмів, прислів'їв, крилатих висловів, до складу яких входять займенники. <i>Текст (риторичний аспект).</i> Займенники <i>я</i> і <i>ми</i> у спілкуванні.</p>	<p>Учень: <i>знає</i> значення, морфологічні ознаки і синтаксичну роль займенника; <i>знаходить</i> займенники в тексті; <i>визначає</i> їх морфологічні ознаки й синтаксичну роль у реченні; <i>утворює</i> неозначені й заперечні займенники; <i>відмінює</i> правильно всі розряди займенників; <i>знаходить</i> вивчені орфограми і пояснює їх; <i>помічає</i> і <i>виправляє</i> помилки в написанні і вживанні займенників; <i>аналізує</i> тексти щодо стилістичної ролі в них займенників; <i>уживає</i> займенники для зв'язку речень у тексті; <i>правильно поєднує</i> займенники з прийменниками; <i>створює</i> монологи і діалоги-роздуми про вчинки людей з використанням виражальних можливостей займенника для розкриття задуму висловлювання.</p>
----	---	---	--

Міжпредметні зв'язки. Використання займенників у відповідях учнів на уроках історії, географії, літератури, предметах природничо-математичного циклу.

	<p>Повторення в кінці року Лексикологія. Словотвір і орфографія. Морфологія й орфографія.</p>	<p>Учень: <i>знає</i> основні орфограми у вивчених частинах мови; <i>знаходить</i> у тексті і характеризує за граматичними ознаками вивчені частини мови; <i>правильно вживає</i> їх у власному мовленні; <i>знаходить</i> помилки в тексті, виправляє і пояснює їх; <i>складає</i> твори на основі побаченого, почутого.</p>
--	--	--

Соціокультурна змістова лінія

Орієнтовний зміст навчального матеріалу
Орієнтовні вимоги до вмінь

Сфери відношень	Тематика текстів	Теми висловлювань учнів	
Я і українська мова	Краса і багатство рідної мови	“Чистіша від сльози вона	Учень:

та література.	Історія виживання рідної мови. Вічне життя українського слова.	хай буде”.	сприймає, аналізує, оцінює прочитані чи почуті соціокультурні відомості, добирає й використовує ті з них, які необхідні для досягнення певної комунікативної мети.
Я і національна культура (звичаї, традиції, свята, культура взаємин, українська пісня).	Побут українців. Хатні обереги. Збереження традицій. Пісня — душа народу. Мамина колискова. Обрядові пісні. З історії кобзарства в Україні. Сиві гомери України. Гумористична скарбниця народу (анекдоти, смішинки, байки, гуморески, співомовки, усмішки, небилиці). Національний одяг і сучасна мода.	“Мамина пісня”, “Дівчина з легенди (Маруся Чурай)”. “Ой весна, весна, днем красна”.	
Я і мистецтво (традиційне і професійне). Я і Батьківщина, людство, Всесвіт. Я і рідна природа.	Символіка народного костюма. Історія народного житла, його інтер’єр. Декоративно-художнє оздоблення хати. Українське народне мистецтво. Плетіння. Мереживо. Виготовлення виробів з бісеру. Планета Земля. Космос і людина. Роль людини в освоєнні космосу.	“Смерекова хата — батьківський поріг”. “Розсипався бісер, як макове зерно”, “Мережила скатертину”. “Захистімо планету”.	
Я і ми (родина, класний колектив, народ, людство)	Рослинний і тваринний світ рідного краю. Єдність людини й природи. Твій рід. Мати — берегиня роду. Звичаї в сім’ї. Етика спілкування. Наше духовне коріння. Родинні обереги — джерело національного духу. Слово як духовна святиня. Видатні українці.	“Барвінковий край”, “Бджола на квітці”. “Ой, роде наш красний”, “Не гасне вогнище родинне в людських запалених серцях”.	
Я як особистість	Світ моїх захоплень	“Відомі люди мого краю”, “Символ нездоланності людини”. “Моє захоплення”.	

Діяльнісна (стратегічна)

змістова лінія

Види умінь	Вимоги до загальнонавчальних	досягнень учнів
Організаційно-контрольні	Учень самостійно чи з допомогою вчителя:	<i>визначає</i> мотив і мету власної пізнавальної діяльності; <i>планує</i> діяльність для досягнення мети; <i>здійснює</i> план; <i>оцінює</i> одержаний результат і робить відповідні корективи.
Загальнопізнавальні	Учень самостійно чи з допомогою вчителя:	<i>аналізує</i> мовні та позамовні поняття, явища, закономірності; <i>порівнює, систематизує, узагальнює</i> їх; <i>виділяє</i> головне з-поміж другорядного; <i>моделює</i> мовні та позамовні поняття, явища, закономірності.
Творчі	Учень з певною допомогою вчителя чи самостійно:	<i>уявляє</i> словесно описані предмети і явища; <i>переносить</i> раніше засвоєні знання і вміння в нову ситуацію; <i>помічає і формулює</i> проблему в процесі навчання; <i>усвідомлює</i> будову предмета вивчення; <i>робить припущення</i> щодо способу розв’язання певної проблеми; <i>добирає</i> аргументи для його доведення (у нескладних випадках).
Естетико-етичні	Учень:	<i>помічає</i> красу в мовних явищах, явищах природи, у творах мистецтва, у вчинках людей і результатах їхньої діяльності; <i>спроможний</i> критично оцінювати свої вчинки, узгоджувати їх із загальнолюдськими моральними нормами; <i>виявляє</i> готовність творити добро словом і ділом.

7-й клас

(105 год, 3 год на тиждень)

(4 год — резерв годин для використання на розсуд учителя)

Мовленнєва змістова лінія

№ п/п	К-ть год.	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
1.	25	<p>Відомості про мовлення</p> <p>Повторення вивченого про текст, його структурні особливості, загальні мовні засоби міжфразного зв'язку в тексті (практично).</p> <p>Повторення вивченого про стилі мовлення. Поняття про публіцистичний стиль.</p> <p>Складний план власного висловлювання (практично).</p> <p>Різновиди читання.</p> <p>Ознайомлювальне читання (практично).</p> <p>Повторення вивченого про типи мовлення. Особливості побудови опису зовнішності людини і процесу праці, роздуму дискусійного характеру.</p> <p>Жанри мовлення: оповідання, замітка, розписка, особливості їх побудови.</p>	<p>Учень:</p> <p><i>розпізнає</i> текст, його структурні особливості, загальні мовні засоби міжфразного зв'язку в тексті (службові і вставні слова, єдність видо-часових форм дієслів-присудків, займенники, числівники);</p> <p><i>визначає</i> ситуацію спілкування, стилі мовлення (розмовний, художній, науковий, офіційно-діловий, публіцистичний); типи (розповідь, опис зовнішності людини, процесу праці, роздум дискусійного характеру); жанри (оповідання, замітка, розписка), особливості їх побудови.</p>
2.		<p>Види робіт</p> <p>Сприймання чужого мовлення</p> <p><i>Аудіювання (слухання-розуміння)</i> текстів діалогічного і монологічного характеру, що належать до таких стилів: художнього, наукового, офіційно-ділового, публіцистичного, розмовного; типів: розповідь, опис, роздум (в т. ч. опис зовнішності людини, процесу праці); жанрів мовлення: оповідання, стаття, нарис, замітка, п'єса, казка, пісня, легенда, переказ, байка, загадка, прислів'я, приказки (об'єднані певною темою).</p> <p><i>Читання мовчки</i> текстів діалогічного і монологічного характеру, що належать до таких стилів: художнього, наукового, офіційно-ділового, публіцистичного, розмовного; типів мовлення: розповідь, опис (в т. ч. опис зовнішності людини, процесу праці), роздум; жанрів: оповідання, стаття, нарис, замітка, п'єса, казка, пісня, легенда, переказ, байка, загадка, прислів'я, приказки (об'єднані певною темою).</p> <p>Ознайомлювальне читання (практично).</p>	<p>Учень:</p> <p><i>розуміє</i> з одного прослуховування фактичний зміст незнайомого тексту, тему та основну думку (тривалість звучання художнього тексту — 6—7 хв, інших стилів (у т. ч. публіцистичного) — 5—6 хв);</p> <p><i>уміє</i> прогнозувати зміст висловлювання за формулюванням теми, поданим планом;</p> <p><i>виокремлює</i> ключові слова і записує їх по ходу слухання;</p> <p><i>визначає</i> основну і другорядну інформацію, причинно-наслідкові зв'язки, зображувально-виражальні особливості в текстах (складніших порівняно з попередніми класами);</p> <p><i>складає</i> простий план почутого;</p> <p><i>оцінює</i> прослухане, співвідносячи його із задумом мовця, своїм життєвим досвідом;</p> <p><i>читає</i> мовчки відповідно до його віку незнайомі тексти різних стилів, типів і жанрів мовлення зі швидкістю 120—210 слів за 1 хв;</p> <p><i>користується</i> з певною метою залежно від мовленнєвої ситуації ознайомлювальним видом читання (відшуковує потрібну інформацію, читаючи заголовки, назву, анотацію, початок, кінцівку, окремі фрагменти тексту, орієнтується в його композиції, виділяє ключові слова, основну і другорядну інформацію, ділить текст на змістові частини, максимально повно охоплює відібраний матеріал);</p> <p><i>складає</i> складний план прочитаного;</p> <p><i>визначає</i> причинно-наслідкові зв'язки, зображувально-виражальні особливості тексту;</p> <p><i>оцінює</i> прочитане з погляду змісту, форми, авторського задуму і мовного оформлення.</p>
3.		Відтворення готового тексту	Учень:

	<p><i>Виразне читання вголос</i> художніх, науково-популярних, публіцистичних текстів, що належать до таких жанрів мовлення, як оповідання, п'єса, стаття, нарис, замітка, переказ, легенда, байка, вірш, пісня, прислів'я, усмішки (вивчення деяких напам'ять або близько до тексту).</p> <p><i>Перекази (навчальні й контрольні)</i> за простим і складним планами.</p> <p><i>Говоріння.</i> Докладний переказ розповідного тексту художнього стилю з елементами опису зовнішності людини.</p> <p>Докладний переказ тексту публіцистичного стилю мовлення.</p> <p>Стислий переказ тексту наукового стилю.</p> <p><i>Письмо.</i> Докладні перекази розповідного тексту з елементами опису зовнішності людини і тексту-роздуму в художньому стилі.</p> <p>Стислий переказ розповідного тексту з елементами опису процесу праці в художньому стилі.</p>	<p><i>виразно читає</i> вголос знайомі тексти (складніші порівняно з попередніми класами) різних стилів, типів і жанрів мовлення з достатньою швидкістю (80—120 слів за хв), плавно, з гарною дикцією відповідно до орфоепічних та інтонаційних норм, виражає з допомогою темпу, тембру, гучності читання особливості змісту, авторський задум;</p> <p><i>оцінює</i> прочитаний уголос текст з погляду його змісту, форми, задуму і мовного оформлення;</p> <p><i>переказує</i> докладно і стисло (усно і письмово) прослухані і прочитані тексти художнього, наукового і публіцистичного стилів мовлення обсягом (для докладного переказу 200—250 слів, стислого — в півтора рази більше), підпорядковуючи висловлювання темі та основній думці, з дотриманням комунікативного завдання, композиції, мовних, стильових особливостей та авторського задуму, за самостійно складеним простим і складним планами;</p> <p><i>оцінює</i> текст з погляду його змісту, форми, авторського задуму і мовного оформлення.</p>
4.	<p>Створення власних висловлювань</p> <p>Діалогічне мовлення</p> <p>Діалог, який доповнює почутий або прочитаний текст, його розігрування відповідно до запропонованої ситуації спілкування, пов'язаної з характеристикою людей; діалог дискусійного характеру.</p>	<p>Учень:</p> <p><i>складає</i> діалог за зразком, поданим початком або закінченням, діалоги до монологічних текстів, доповнює відсутні репліки в поданому діалозі;</p> <p><i>розігрує</i> діалог (орієнтовно 8—10 реплік для двох учнів) відповідно до запропонованої ситуації спілкування, досягаючи комунікативної мети, аргументуючи висловлені тези, спростовуючи помилкові висловлювання співрозмовника;</p> <p><i>дотримується</i> норм української літературної мови та правил спілкування;</p> <p><i>висловлює</i> особисту позицію щодо обговорюваної теми, добираючи цікаві, переконливі аргументи на захист своєї позиції, даючи влучну, дотепну відповідь з використанням прислів'їв і приказок;</p> <p><i>оцінює</i> текст з погляду його змісту, форми, задуму і мовного оформлення;</p>
	<p>Монологічне мовлення</p> <p><i>Твори (навчальні і контрольні)</i> за простим і складним планами.</p> <p><i>Говоріння.</i> Твір-опис зовнішності людини в художньому стилі.</p> <p>Твір-опис процесу праці за власними спостереженнями наукового стилю.</p> <p>Твір-роздум дискусійного характеру публіцистичного стилю.</p> <p><i>Письмо.</i> Твір-опис зовнішності людини за картиною в художньому стилі.</p> <p>Твір-опис процесу праці за власними спостереженнями в художньому стилі.</p> <p>Твір-оповідання за поданим сюжетом.</p> <p>Замітка дискусійного характеру в газету в публіцистичному стилі.</p> <p><i>Ділові папери.</i> Розписка.</p>	<p><i>складає</i> усні й письмові твори (вказаних у програмі видів) за простим і складним планами, обираючи відповідний ситуації спілкування стиль мовлення (розмовний, художній, науковий, публіцистичний, офіційно-діловий), типи мовлення (в т. ч. описи зовнішності людини і процесу праці, роздум дискусійного характеру); жанри мовлення (оповідання за поданим сюжетом, замітка, розписка); мовні засоби відповідно до задуму висловлювання, стилю, типу і жанру мовлення;</p> <p><i>збирає</i> та <i>систематизує</i> матеріал для твору;</p> <p><i>додержується</i> вимог до мовлення та основних правил спілкування;</p> <p><i>помічає</i> і <i>виправляє</i> недоліки у власному і чужому мовленні;</p> <p><i>оцінює</i> текст з погляду його змісту, форми, задуму і мовного оформлення.</p>

Міжпредметні зв'язки. Письмова характеристика літературного героя; елементарний аналіз змісту і

художніх засобів твору-живопису про подвиг людей; передача динаміки дій (образотворче мистецтво).

Мовна змістова

лінія

№ п/п	К-ть год.	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
1.	76 1	Вступ Мова — скарбниця духовності народу	Учень: <i>знає</i> , яку роль відіграє мова у збереженні духовних надбань народу; <i>уміє</i> аргументовано довести своє твердження з теми уроку.
2.	4	Повторення та узагальнення вивченого. Розділові знаки у вивчених синтаксичних конструкціях. Частини мови. Вивчені групи орфограм.	Учень: <i>розставляє</i> правильно розділові знаки у простому і складному реченнях згідно з вивченими правилами; <i>знаходить</i> у реченні вивчені частини мови, орфограми; <i>доводить</i> приналежність слова до частини мови, обґрунтовує написання орфограми; <i>виправляє</i> допущені помилки; <i>складає</i> прості і складні речення; <i>читає й переказує</i> тексти з різними видами речень.
3.	20	Морфологія. Дієслово: загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Форми дієслова: неозначена форма, особові форми, дієприкметник, дієприслівник, безособові форми на <i>-но, -то</i> (загальне ознайомлення). Неозначена форма (інфінітив) та особові форми. Доконаний і недоконаний види дієслова. Часи дієслова. Теперішній час. Минулий час. Зміна дієслів у минулому часі. Майбутній час. Дієслова I і II дієвідмін. Дієвідмінювання дієслів теперішнього і майбутнього часу. Способи дієслів (дійсний, умовний, наказовий). Творення дієслів умовного способу і наказового способу. Безособові дієслова. Способи творення дієслів. Правопис дієслів <i>Не</i> з дієсловами (повторення). Правопис <i>-ться, -ися</i> в кінці дієслів (повторення). Букви <i>e, u</i> в особових закінченнях дієслів I і II дієвідмін (повторення). Буква <i>ь</i> у дієсловах наказового способу. Внутрішньопредметні зв'язки Лексикологія і фразеологія. Уживання діє-слів-синонімів, антонімів у переносному значенні; засвоєння найуживаніших фразеологізмів (в т. ч. приказок і прислів'їв), крилатих висловів, до складу яких входять дієслова.	Учень: <i>знає</i> загальне значення дієслова, його морфологічні ознаки, синтаксичну роль; <i>знаходить</i> дієслово в реченні; <i>визначає</i> його форми, граматичні ознаки, належність дієслова до певної дієвідміни, засоби творення видових пар дієслів; <i>правильно вимовляє</i> дієслова і пише їх з вивченими орфограмами; <i>аргументує</i> написання орфограм; <i>знаходить і виправляє</i> допущені помилки на вивчені орфографічні правила, а також помилки у формі залежного слова; <i>використовує</i> правильно форми дієслів у мовленні; <i>аналізує</i> випадки використання дієслів із стилістичною метою, визначаючи їх виражальні можливості; <i>конструює</i> речення з дієсловами в усіх часах і особових формах, у т. ч. в переносному значенні; <i>редагує</i> тексти щодо заміни повторюваних дієслів синонімами, уживання одних дієслів одного способу замість інших; <i>бере участь</i> у розігруванні діалогів відповідно до запропонованої ситуації спілкування, використовуючи з комунікативною метою дієслова у формі одного часу і способу замість іншого; <i>складає</i> усні чи письмові висловлювання на певну соціокультурну тему, використовуючи виражальні можливості дієслова, у т. ч. висловлювання у художньому стилі з дієсловами у 2 ос. однини; ділові папери

			(інструкцію) з дієсловами у 3 особі множини.
		<p>Фонетика. Вимова дієслів на <i>-ися, -ться</i>. Чергування приголосних у дієсловах. <i>Синтаксис.</i> Уживання дієслова в ролі різних членів речення. <i>Культура мовлення і стилістика.</i> Засвоєння дієслівних словосполучень з керованим залежним словом. Уживання одних способів дієслів чи форм певного часу замість інших. <i>Текст (риторичний аспект).</i> Складання висловлювань у художньому стилі з дієсловами у 2 ос. однини; ділових паперів (інструкція) з дієсловами у 3 особі множини.</p>	<p>Орфоепія</p>
Міжпредметні зв'язки. Метафора, уособлення (література).			
4.	12	<p>Дієприкметник як особлива форма дієслова: загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Активні та пасивні дієприкметники. Творення активних і пасивних дієприкметників теперішнього і минулого часу. Дієприкметниковий зворот. Безособові діє-слівні форми на <i>-но, -то</i>. Правопис дієприкметників Правопис голосних у закінченнях дієприкметників. Відокремлення комами дієприкметникових зворотів (після означуваного іменника). Правопис голосних і приголосних у суфіксах дієприкметників. Написання <i>-н-</i> у дієприкметниках та <i>-нн-</i> у прикметниках дієприкметникового походження. <i>Не</i> з дієприкметниками. Внутрішньопредметні зв'язки <i>Лексикологія і фразеологія.</i> Дієприкметникові синоніми, антоніми; фразеологізми (приказки і прислів'я), крилаті вислови, до складу яких входять дієприкметники.</p>	<p>Учень: <i>знає</i> значення дієприкметника, його морфологічні ознаки, синтаксичну роль; <i>відрізняє</i> дієприкметник від прикметника; <i>знаходить</i> у реченні дієприкметник і дієприкметниковий зворот, безособові дієслівні форми на <i>-но, -то</i>; <i>визначає</i> дієприкметники активного і пасивного стану; засоби їх творення; <i>пише</i> правильно дієприкметники з вивченими орфограмами; <i>правильно розставляє</i> розділові знаки при дієприкметниковому звороті; <i>пояснює</i> орфограми в дієприкметнику і пунктограми; <i>знаходить і виправляє</i> в реченні помилки на вивчені орфографічні, граматичні й пунктуаційні правила; <i>правильно інтонує</i> речення з дієприкметниковими зворотами; <i>складає</i> речення з дієприкметниковими зворотами; <i>проводить</i> їх заміну підрядним реченням; <i>використовує</i> дієприкметники, дієприкметникові звороти, форми на <i>-но, -то</i>, а також фразеологізми, крилаті вислови, до складу яких входять дієприкметники, у власних висловлюваннях, зокрема в текстах-описах на певну соціокультурну тему.</p>
		<p><i>Синтаксис.</i> Уживання дієприкметників і діє-прикметникових зворотів у ролі другорядних членів речення. <i>Культура мовлення і стилістика.</i> Побудова речень з дієприкметниковими зворотами; синоніміка складних і простих речень з діє-прикметниковими зворотами. Синоніміка речень активного і пасивного стану. Уживання в мовленні безособових форм на <i>-но, -то</i>. <i>Текст (риторичний аспект).</i> Створення текстів-описів з уживанням дієприкметників і дієприкметникових зворотів.</p>	
Міжпредметні зв'язки. Використання дієприкметників як засобу творення образності (література); використання дієприкметників у наукових текстах (історія, географія, біологія, фізика).			
5.	6	<p>Дієприслівник як особлива форма дієслова: загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Вид і</p>	<p>Учень: <i>знає:</i> загальне значення, морфологічні ознаки,</p>

	<p>час дієприслівників. Дієприслівники недоконаного і доконаного виду, їх творення. Дієприслівниковий зворот.</p> <p>Правопис дієприслівників</p> <p>Коми при дієприслівниковому звороті й одиничному дієприслівникові.</p> <p><i>Не</i> з дієприслівниками.</p> <p>Внутрішньопредметні зв'язки</p> <p><i>Лексикологія і фразеологія.</i> Дієприслівникові синоніми й антоніми. Найуживаніші фразеологізми (у т. ч. приказки й прислів'я) з дієприслівниками і дієприслівниковими зворотами.</p> <p><i>Синтаксис.</i> Дієприслівники і дієприслівникові звороти в ролі другорядних членів речення.</p> <p><i>Культура мовлення:</i> Правильне вживання дієприслівників у власному мовленні, дотримання інтонації в реченнях з дієприслівниковим зворотом.</p> <p><i>Текст (риторичний аспект).</i> Використання дієприслівників та дієприслівникових зворотів для зв'язку речень у тексті.</p>	<p>синтаксичну роль дієприслівника;</p> <p><i>знаходить</i> дієприслівник, дієприслівниковий зворот у реченні;</p> <p><i>відрізняє</i> дієприслівник від дієприкметника;</p> <p><i>визначає</i> граматичні ознаки дієприслівника;</p> <p><i>пише</i> правильно дієприслівники з вивченими орфограмами;</p> <p><i>розставляє</i> розділові знаки при дієприслівниках і дієприслівникових зворотах;</p> <p><i>виправляє</i> помилки у вживанні та правописі дієприслівників;</p> <p><i>правильно інтонує</i> речення з дієприслівниковими зворотами;</p> <p><i>вконструює</i> прості речення з дієприслівниками і дієприслівниковими зворотами, замінює їх складними реченнями з підрядними обставинними;</p> <p><i>читає</i> й <i>переказує</i> тексти з дієприслівниками та дієприслівниковими зворотами;</p> <p><i>складає</i> монологи і діалоги, використовуючи виражальні можливості дієприслівників і дієприслівникових зворотів.</p>
--	--	--

Міжпредметні зв'язки. Використання дієприслівника для створення образності (художня література); використання дієприслівника в наукових текстах (історія, географія, біологія, хімія, фізика, математика).

6.	14	<p>Прислівник загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль.</p> <p>Розряди прислівників (практично).</p> <p>Ступені порівняння прислівників. Способи їх творення.</p> <p>Правопис прислівників</p> <p>Букви <i>-н-</i> та <i>-нн-</i> у прислівниках.</p> <p><i>Не</i> і <i>ні</i> з прислівниками.</p> <p><i>И</i> та <i>і</i> в кінці прислівників.</p> <p>Правопис прислівників на <i>-о,</i> <i>-е,</i> утворених від прикметників та дієприкметників.</p> <p>Написання прислівників разом і через дефіс.</p> <p>Написання прислівникових словосполучень типу: <i>раз у раз, з дня на день...</i></p> <p>Внутрішньопредметні зв'язки</p> <p><i>Лексикологія і фразеологія.</i> Прислівники — синоніми й антоніми; прислівники — омоніми до іменників з прийменниками. Фразеологізми й крилаті вислови з прислівниками.</p> <p><i>Синтаксис.</i> Прислівник у ролі головних і другорядних членів речення.</p> <p><i>Культура мовлення і стилістика.</i> Правильне наголошування прислівників. Використання прислівників як засобу зв'язку речень у тексті і засобу підсилення виразності мовлення.</p> <p><i>Текст (риторичний аспект).</i> Використання прислівників у текстах художнього і публіцистичного стилів.</p>	<p>Учень:</p> <p><i>знає</i> загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксичну роль прислівника;</p> <p><i>знаходить</i> прислівники у реченні, відрізняючи їх від омонімічних і паронімічних частин мови;</p> <p><i>визначає</i> його граматичні ознаки;</p> <p><i>уміє</i> утворювати ступені порівняння, практично застосовувати правила правопису;</p> <p><i>правильно наголошує</i> прислівники;</p> <p><i>помічає</i> і <i>виправляє</i> помилки у правописі прислівників;</p> <p><i>аналізує</i> і <i>визначає</i> роль прислівника в художніх і наукових текстах;</p> <p><i>складає</i> речення з прислівниками і мікротексти, використовуючи прислівник для зв'язку речень у тексті;</p> <p><i>створює</i> усні й письмові висловлювання на певну соціокультурну тему, використовуючи прислівник як виражальний засіб мовлення.</p>
----	----	--	---

Міжпредметні зв'язки. Використання прислівників у художніх і наукових текстах (література, історія, географія, біологія, хімія, фізика).

7.	4	<p>Прийменник як службова частина мови. Прийменник як засіб зв'язку в словосполученні.</p> <p>Непохідні й похідні прийменники.</p> <p>Правопис прийменників</p> <p>Написання похідних прийменників разом, окремо і через дефіс.</p>	<p>Учень:</p> <p><i>знаходить</i> прийменники в реченні;</p> <p><i>відрізняє</i> їх від сполучників і часток;</p> <p><i>правильно поєднує</i> з іменниками;</p> <p><i>вміє</i> застосовувати правила правопису прийменників;</p>
----	---	---	---

		<p>Внутрішньопредметні зв'язки <i>Лексикологія і фразеологія.</i> Прийменники-синоніми й антоніми. <i>Синтаксис.</i> Прийменниково-іменникові конструкції в ролі членів речення. <i>Культура мовлення і стилістика.</i> Особливості вживання деяких прийменників з іменниками. Прийменники-синоніми як засіб милозвучності мови (<i>в-у, з-зі-із</i>). <i>Текст (риторичний аспект).</i> Використання прийменника в мовленні для відтворення логічних зв'язків. Стилiстичне вживання повтору прийменника в народнопоетичній творчості.</p>	<p>знаходить і виправляє помилки в їх правописі; аналізує тексти щодо правильності вживання прийменників з відмінковими формами іменників; складає речення з різноманітними прийменниково-іменниковими конструкціями; редагує тексти щодо правильності вживання прийменникових засобів милозвучності</p>
<p>Міжпредметні зв'язки. Використання прийменниково-іменникових конструкцій у художніх та наукових текстах (література, історія, географія, фізика, хімія).</p>			
8.	4	<p>Сполучник як службова частина мови. Уживання сполучників у простому і складному реченнях: сполучники сурядності й підрядності. Правопис сполучників Написання сполучників разом і окремо. Внутрішньопредметні зв'язки <i>Лексикологія і фразеологія.</i> Сполучники-синоніми й антоніми, фразеологізми і крилаті вислови зі сполучниками. <i>Синтаксис.</i> Сполучник як засіб зв'язку однорідних членів речення, частин складносурядного і складнопідрядного речення. <i>Культура мовлення і стилістика.</i> Використання в мовленні сполучників-синонімів.</p>	<p>Учень: знаходить сполучники в реченні; відрізняє їх від прийменників і часток; називає групи сполучників за функцією в простому і складному реченнях; правильно пише сполучники; помічає і виправляє помилки в їх написанні; правильно аналізує наукові тексти щодо функції в них похідних складених сполучників; використовує сполучники у власних висловлюваннях відповідно до функціонального призначення, складаючи прості й складні речення; редагує речення, доцільно замінюючи сполучники синонімічними.</p>
		<p><i>Текст (риторичний аспект).</i> Використання сполучників для зв'язку речень у тексті і як засобу створення антитези.</p>	
<p>Міжпредметні зв'язки. Використання похідних складених сполучників у наукових текстах (історія, географія, біологія, хімія, фізика, математика).</p>			
9.	5	<p>Частка як службова частина мови. Розряди часток за значенням. Правопис часток Написання часток <i>-бо, -но, -то, -таки.</i> <i>Не і ні</i> з різними частинами мови (узагальнення). Внутрішньопредметні зв'язки <i>Лексикологія і фразеологія.</i> Частки синоніми та антоніми. Фразеологізми і крилаті вислови із частками. <i>Синтаксис.</i> Частка у спонукальних і окличних реченнях. <i>Культура мовлення.</i> Виразне читання речень із частками. <i>Текст (риторичний аспект).</i> Використання часток для підсилення виразності мовлення.</p>	<p>Учень: знаходить частки в реченні; відрізняє від інших службових частин мови; визначає частки за їх роллю у реченні; правильно пише частки; знаходить і пояснює орфограми в частках за допомогою правил; самостійно знаходить і виправляє помилки в правописі; аналізує тексти щодо використання в них часток як виразального засобу; складає речення з модальними частками; редагує тексти щодо правильності вживання модальних часток; створює висловлювання, правильно вживаючи частки.</p>
<p>Міжпредметні зв'язки. Використання часток як виразального засобу в художніх творах (література).</p>			
10.	2	<p>Вигук як особлива частина мови. Правопис вигуків Дефіс у вигуках. Кома і знак оклику при вигуках. Внутрішньопредметні зв'язки <i>Лексикологія і фразеологія.</i> Найуживаніші</p>	<p>Учень: знаходить вигуки в реченні; відрізняє їх від часток; правильно пише вигуки з орфограмами і розставляє розділові знаки при них; пояснює написання вигуків з орфограмами і</p>

		фразеологізми (в т. ч. приказки і прислів'я) з вигуками. пунктограмами; <i>Синтаксис.</i> Вигук у ролі головних і другорядних членів речення. <i>Культура мовлення.</i> Правильне читання речень з вигуками.	аналізує тексти щодо ролі в них вигуків; виразно читає тексти з вигуками; використовує вигуки у власному мовленні.
		<i>Текст (риторичний аспект).</i> Використання вигуків для надання висловлюванню експресії і виразності.	
Міжпредметні зв'язки. Використання вигуків як засобу виразності в художніх творах (література).			
11.	2	Узагальнення й систематизація вивченого про частини мови, їх правопис і використання у мовленні.	Учень: визначає в реченні всі частини мови, називаючи їх граматичні ознаки; правильно пише і пояснює орфограми; самостійно помічає і виправляє помилки в усному й писемному мовленні.

Соціокультурна змістова лінія

		Орієнтовний зміст навчального матеріалу	Орієнтовні вимоги до вмінь
Сфери відношень		Тематика текстів	Теми висловлювань учнів
Я і українська мова і література.		Мова — скарбниця духовності народу. Походження терміна “Україна”.	“Мова — скарбниця духовності народу”.
Я і національна історія і культура (звичаї, традиції, свята, культура взаємин, українська пісня).		Формування української народності. Наш край в період становлення нації. Наші предки — слов'яни. Письмові відомості про них, їх заняття, поселення. Слов'яни на території нашої місцевості. Київ — місто Кия. Матеріальна культура. Народна медицина українців. Народні музичні інструменти. Традиції і святкування в Україні. Народні обряди.	“Мандрівка в минуле”. “Вісники старовини”. “В етнографічному музеї”. “Відгомін минулого”.
Я і ми (родина, класний колектив, народ, людство).		Родинні традиції. Взаємини між чоловіком і жінкою та іншими членами родини. Сімейний бюджет. Видатні українські імена. Дружба. Друзі мої і друзі моєї сім'ї. Моральні цінності: доброта, людяність, чесність, гідність, порядність, скромність, щедрість тощо.	“Моє родовідне дерево”. “Краса взаємин”. “Краса зовнішня і внутрішня”.
Я і мистецтво (традиційне і професійне). Я і рідна природа.		У світі прекрасного. Шевченко — художник. Українські кобзарі. Храми і парки — культурні скарби України. Людина і природа. Різноманітність рослинного і тваринного світу на Землі. Необхідність охорони і збереження природи. Екологічна культура людини.	“Прекрасне в моєму житті”. “Роль природи в житті людини”. “Мій обов'язок перед природою”.
Я як особистість.		Покликання людини: пізнавати істину,	“Мій життєвий вибір”.

Діяльнісна (стратегічна) змістова лінія

Види умінь	Вимоги до загальнонавчальних	досягнень учнів
Організаційно-контрольні	Учень самостійно чи з допомогою вчителя:	<i>усвідомлює і визначає</i> мотив і мету власної пізнавальної і життєтворчої діяльності; <i>планує</i> діяльність для досягнення мети, розподіляючи її на етапи; <i>здійснює</i> намічений план; <i>оцінює</i> проміжні й кінцеві результати, робить відповідні корективи.
Загальнопізнавальні	Учень самостійно чи з необхідною допомогою вчителя:	<i>аналізує</i> мовні та позамовні поняття, явища, закономірності; <i>порівнює, систематизує, узагальнює, конкретизує</i> їх; <i>робить висновки</i> на основі спостережень; <i>виділяє головне</i> з-поміж другорядного; <i>моделює</i> мовні та позамовні поняття, явища, закономірності.
Творчі	Учень самостійно:	<i>уявляє</i> словесно описані предмети і явища, фантазує на основі сприйнятого; <i>прогнозує</i> подальший розвиток певних явищ; <i>переносить</i> раніше засвоєні знання і вміння в нову ситуацію; <i>помічає і формулює</i> проблеми в процесі навчання і життєтворчості; <i>усвідомлює будову</i> предмета вивчення; <i>робить припущення</i> щодо способу розв'язання певної проблеми; <i>добирає аргументи</i> для його доведення; <i>спростовує</i> хибні припущення і твердження.
Естетико-етичні	Учень:	<i>помічає й цінує красу</i> в мовних явищах, явищах природи, у творах мистецтва, у вчинках людей і результатах їхньої діяльності; <i>спроможний</i> критично оцінювати відповідність своїх вчинків загальнолюдським моральним нормам, усувати помічені невідповідності; <i>виявляє здатність</i> поставити себе на місце іншої людини; <i>готовий великодушно</i> прощати образи з боку знайомих і незнайомих; <i>намагається творити добро</i> словом і ділом.

8-й клас

(70 год, 2 год на тиждень)

(4 год — резерв годин для використання на розсуд учителя)

Мовленнєва змістова лінія

№ п/п	К-ть год.	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
1.	16	Відомості про мовлення Повторення відомостей про мовлення, текст, стилі і типи мовлення. Різновиди аудіювання: ознайомлювальне, вивчальне, критичне. Вивчальне читання (практично). Особливості побудови опису місцевості, пам'яток історії і культури. Жанри мовлення: оповідання, повідомлення, тематичні виписки, конспект прочитаного, протокол, особливості їх побудови.	Учень: <i>розрізняє</i> такі поняття, як види, форми мовлення, вимоги до мовлення; різновиди аудіювання, читання (вивчальне), складові ситуації спілкування; текст, його основні ознаки, структуру, види зв'язку речень у тексті, загальні мовні засоби міжфразного зв'язку (повторення і узагальнення знань); <i>визначає</i> стилі (розмовний, художній, науковий, офіційно-діловий, публіцистичний), сферу їх використання, типи (розповідь, опис місцевості, пам'яток історії і культури, роздум) і жанри мовлення (оповідання, повідомлення, тематичні виписки, конспект, протокол).
2.		Види робіт Сприймання чужого мовлення <i>Аудіювання (слухання-розуміння)</i> текстів, що належать до стилів: розмовного, художнього, офіційно-ділового, публіцистичного, наукового; типів: розповідь, опис (в т. ч. опис місцевості, пам'яток історії і культури), роздум; жанрів мовлення (оповідання, стаття, повість, п'єса, нарис, замітка, вірш, байка), різноманітні	Учень: <i>розуміє</i> фактичний зміст, тему та основну думку висловлювань інших людей з одного прослуховування (розповіді, лекції, повідомлення, радіо- і телепередачі та ін.), слідкуючи за особливостями їх змісту і мовного оформлення (тривалість звучання художнього тексту 7—8 хв, інших стилів — 6—7 хв); <i>визначає</i> причинно-наслідкові зв'язки, зображувально-попередніх класів;

	<p>жанри фольклору. Різновиди аудіювання — ознайомлювальне, вивчальне, критичне (практично).</p> <p><i>Читання мовчки</i> текстів, що належать до стилів: розмовного, художнього, офіційно-ділового, наукового, публіцистичного; типів: розповідь, опис (в т. ч. опис місцевості, пам'яток історії і культури), роздум; жанрів мовлення (оповідання, стаття, повість, п'єса, нарис, замітка, вірш, байка), різноманітних жанрів фольклору. Вивчальне читання.</p>	<p><i>користується</i> з певною метою залежно від мовленнєвої ситуації різновидами слухання: ознайомлювальним (розуміє загальний зміст повідомлення), вивчальним (усвідомлює всі елементи почутого і запам'ятовує їх, розрізняє основну і другорядну інформацію), критичним (визначає власне ставлення до змісту);</p> <p><i>визначає</i> зображувально-виражальні особливості тексту (помічає мовні засоби, що забезпечують зв'язність тексту), <i>формулює</i> висновки щодо сприйнятого, оцінює прослухане, співвідносячи його із задумом мовця, своїм життєвим досвідом;</p> <p><i>складає</i> простий і складний плани почутого;</p> <p><i>читає мовчки</i> незнайомий текст, складніший і довший, ніж у попередніх класах (швидкість читання — 130—240 слів за 1 хв);</p> <p><i>користується</i> з певною метою залежно від мовленнєвої ситуації вивчальним різновидом читання (глибоко проникаючи в зміст тексту, розуміє взаємозв'язок, послідовність його композиції, максимально повно охоплює нову інформацію, визначає основне і другорядне, причинно-наслідкові зв'язки між явищами);</p> <p><i>робить</i> короткі записи (план, тематичні виписки, конспект) у процесі читання;</p> <p><i>ставить</i> самостійно запитання під час читання і шукає на них відповідь;</p> <p><i>оцінює</i> прочитане з погляду змісту, форми, авторського задуму і мовного оформлення.</p>
3.	<p>Відтворення готового тексту <i>Виразне читання вголос</i> художніх, наукових, публіцистичних, ділових текстів, що належать до таких жанрів мовлення: стаття, оповідання, повість, нарис, п'єса, замітка, легенда, байка, вірш, пісня, прислів'я і приказки (вивчення деяких напам'ять або близько до тексту).</p> <p><i>Перекази (навчальні й контрольні)</i> за складним планом.</p> <p><i>Говоріння.</i> Стислий переказ розповідного тексту з елементами опису місцевості в художньому стилі.</p> <p>Вибірковий переказ розповідного тексту з елементами опису пам'яток історії та культури в науковому стилі.</p> <p>Стислий переказ тексту публіцистичного стилю (у тому числі на основі прослуханих радіо- і телепередач).</p> <p><i>Письмо.</i> Стислий переказ розповідного тексту з елементами опису місцевості в художньому стилі.</p> <p>Вибірковий переказ розповідного тексту з елементами опису пам'яток історії та культури в публіцистичному стилі.</p> <p>Докладний переказ тексту художнього стилю із творчим завданням.</p> <p>Конспектування як різновид стислого переказу прочитаного науково-навчального тексту; тематичні виписки.</p>	<p>Учень: <i>виразно читає</i> вголос знайомі (складніші, ніж у попередніх класах) і незнайомі тексти різних стилів, типів, жанрів мовлення, з достатньою швидкістю (80—120 слів за 1 хв), відповідно до орфоепічних та інтонаційних норм, виражаючи з допомогою темпу, тембру, гучності читання особливості змісту, стилю тексту, авторський задум; <i>оцінює</i> прочитаний вголос текст з погляду його змісту, форми, задуму і мовного оформлення;</p> <p><i>переказує</i> докладно, вибірково і стисло (усно чи письмово) прослуханий і прочитаний тексти художнього, наукового і публіцистичного стилів мовлення обсягом (для докладного переказу 250—300 слів, стислого і вибіркового — в 1,5—2 рази більше), підпорядковуючи висловлювання темі та основній думці, дотримуючись композиції, мовних, стильових особливостей та авторського задуму;</p> <p><i>складає</i> самостійно складний план, конспект, тематичні виписки;</p> <p><i>знаходить</i> і <i>виправляє</i> недоліки в змісті, побудові і мовному оформленні висловлювання;</p> <p><i>оцінює</i> текст з погляду його змісту, форми, авторського задуму і мовного оформлення.</p>
4.	<p>Створення власних висловлювань <i>Діалогічне мовлення</i></p>	<p>Учень: <i>складає</i> діалог (орієнтовно 10—12 реплік для двох учнів) як</p>

	<p>Діалог, складений на основі радіо- чи телепередач, дібраних запитань за текстом, як обмін думками, повідомлення, відповідно до створеної в класі ситуації спілкування, пов'язаної із життєвим досвідом учнів, дискусійного характеру, його розігрування в різних стилях мовлення.</p> <p>Монологічне мовлення Твори (навчальні й контрольні) за складним планом. Говоріння. Твір-опис місцевості (вулиці, села, міста) на основі особистих спостережень і вражень у художньому стилі. Твір-опис пам'яток історії і культури за картиною в публіцистичному стилі. Повідомлення на тему про мову, що вимагає зіставлення і узагальнення матеріалу в науковому стилі. Письмо. Твори-описи місцевості (вулиці, села, міста), пам'яток історії і культури на основі особистих спостережень і вражень у художньому стилі. Твір-оповідання на основі почутого (з обрамленням). Твір-роздум на морально-етичну чи суспільну теми в публіцистичному стилі. Ділові папери. Протокол.</p>	<p>обмін думками, повідомлення на основі самостійно дібраних запитань за текстом, прослуханих радіо- і телепередач, що містять розповідь чи роздум дискусійного характеру; додає чи змінює окремі репліки діалогу відповідно до зміненої ситуації спілкування;</p> <p>підтримує діалог, використовуючи репліки для стимулювання, формули мовленнєвого етикету, демонструючи певний рівень вправності у процесі діалогу (стислість, виразність, доречність тощо), дотримуючись норм української літературної мови;</p> <p>обирає самостійно аспект запропонованої теми, висловлюючи особисту позицію щодо її обговорення, добираючи цікаві, переконливі аргументи на захист своєї позиції, у тому числі і з власного життєвого досвіду, змінюючи свою думку в разі незаперечних аргументів іншого;</p> <p>оцінює текст з погляду його змісту, форми, задуму і мовного оформлення;</p> <p>складає усні й письмові твори (зазначених у програмі видів) за складним планом, обираючи відповідний ситуації спілкування і комунікативного завдання стиль мовлення (розмовний, художній, науковий, публіцистичний, офіційно-діловий), використовуючи різні типи мовлення (в тому числі опис місцевості, пам'яток історії і культури, роздум на морально-етичну чи суспільну теми) і жанр мовлення (оповідання з обрамленням, протокол);</p> <p>додержується основних вимог до мовлення та правил спілкування;</p> <p>знаходить і виправляє недоліки в змісті, побудові і мовному оформленні власного і чужого висловлювання;</p> <p>оцінює текст з погляду його змісту, форми, задуму і мовного оформлення.</p>
<p>Міжпредметні зв'язки. Роздуми з елементами аналізу художнього твору, письмова порівняльна і групова характеристики літературних героїв (література); роздуми на суспільну тему (історія).</p>		

Мовна змістова лінія

№ п/п	К-ть год.	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
1.	50 1	<p>Вступ Мова — найважливіший засіб спілкування, пізнання і впливу.</p>	<p>Учень: знає, у чому полягає значення мови як найважливішого засобу пізнання, спілкування і впливу.</p>
2.	2	<p>Повторення та узагальнення вивченого. Пунктуація Словосполучення і речення; члени речення (у тому числі однорідні); звертання; вставні слова. Просте і складне речення. Пряма мова і діалог. Правопис. Розділові знаки у простому і складному реченнях, а також у реченнях із однорідними членами, звертаннями, вставними словами, прямою мовою, при діалозі. Внутрішньопредметні зв'язки Лексикологія і фразеологія. Засвоєння нових слів і фразеологізмів, прислів'їв та крилатих висловів.</p>	<p>Учень: розрізняє словосполучення і речення, просте і складне речення; звертання, вставні слова, речення з прямою мовою за їх істотними ознаками; правильно інтонуює речення вивчених видів; користується різними видами словників; будує речення різних типів, використовуючи в них фразеологізми, прислів'я й крилаті вислови, передбачені мінімумом; правильно ставить розділові знаки відповідно до вивчених пунктуаційних правил; знаходить і виправляє пунктуаційні та орфографічні помилки на вивчені правила;</p>

		<p><i>Культура мовлення і стилістика.</i> Додержання правильної інтонації у реченнях з однорідними членами речення, звертаннями, вставними словами, прямою мовою і в діалогах. Засвоєння складних випадків слововживання.</p> <p><i>Текст (риторичний аспект).</i> Удосконалення вмінь складати й поліпшувати висловлювання на основі використання власного досвіду.</p>	<p><i>правильно і доцільно</i> використовує вивчені поняття у власних висловлюваннях, зважаючи на особливості їх уживання в мовленні.</p>
3.	4	<p>Синтаксис. Пунктуація Словосполучення і речення. <i>Словосполучення.</i> Будова і види словосполучень за способами вираження головного слова. <i>Речення.</i> Види речень за метою висловлювання; окличні речення (повторення). Речення прості й складні (повторення), двоскладні й односкладні. Порядок слів у реченні. Логічний наголос. <i>Правопис.</i> Розділові знаки в кінці речення (повторення).</p>	<p>Учень: <i>розрізняє</i> головне і залежне слово у словосполученні; <i>визначає</i> види словосполучень за приналежністю головного слова до певної частини мови; речення різних видів (за метою висловлювання, характером граматичної основи, кількістю граматичних основ); <i>інтонує</i> правильно речення різних видів, беручи до уваги й логічний наголос для передачі різних змістових та емоційних відтінків значення; <i>аналізує й оцінює</i> виражальні можливості словосполучень і речень різних видів;</p>
		<p>Внутрішньопредметні зв'язки <i>Лексикологія і фразеологія.</i> Засвоєння нових слів і фразеологізмів та крилатих висловів. <i>Грамматика.</i> Спостереження за використанням вивчених частин мови в ролі головного і залежного слова. Граматична помилка та її умовне позначення (практично). <i>Культура мовлення і стилістика.</i> Практичне засвоєння словосполучень, у яких допускаються помилки у формі залежного слова; синоніміка словосполучень різної будови. Логічний наголос і порядок слів як засіб підвищення точності і виразності мовлення. Інтонація спонукальних і окличних речень, що передає різні емоційні відтінки значення; зворотний порядок слів як засіб виразності мовлення. <i>Текст (риторичний аспект).</i> Удосконалення вмінь стисло формулювати теми й мікротеми усних і письмових висловлювань у формі словосполучень. Риторичні запитання, виклад за допомогою запитань і відповідей.</p>	<p><i>правильно ставить</i> розділові знаки; <i>обґрунтовує</i> їх уживання за допомогою вивчених правил; <i>знаходить і виправляє</i> пунктуаційні і граматичні помилки; <i>конструює</i> словосполучення і речення різних видів, у тому числі синонімічні; <i>редагує</i> тексти, надаючи їм більшої виразності за допомогою вивчених мовних засобів; <i>використовує</i> виражальні можливості речень вивчених видів у власному мовленні.</p>
Міжпредметні зв'язки. Інверсія в художньому творі (література).			
4.	10	<p>Просте речення. Двоскладне речення Головні і другорядні члени речення <i>Підмет і присудок.</i> Способи вираження підмета. Простий і складений присудок (іменний і дієслівний). <i>Означення, додаток і обставина як другорядні члени речення</i> (повторення). Прикладка як різновид означення. Види обставин (за значенням). Порівняльний зворот. <i>Правопис.</i> Тире між підметом і присудком. Написання непоширених прикладок через дефіс; прикладки, що беруться в лапки. Виділення порівняльних зворотів комами. Внутрішньопредметні зв'язки</p>	<p>Учень: <i>розрізняє</i> головні й другорядні члени; <i>визначає</i> види присудків, означень та обставин у реченнях, способи вираження підмета; <i>пише</i> прикладки відповідно до орфографічних норм і обґрунтовує написання; <i>правильно ставить</i> розділові знаки між підметом і присудком і при порівняльних зворотах; <i>обґрунтовує</i> їх за допомогою вивчених правил; <i>знаходить і виправляє</i> орфографічні та пунктуаційні помилки на вивчені правила; <i>аналізує</i> будову простого двоскладного речення, будову тексту, засоби зв'язку речень у ньому; <i>оцінює</i> виражальні можливості простого двоскладного речення у текстах різних стилів;</p>
		<p><i>Лексикологія і фразеологія.</i> Засвоєння фразеологізмів (у тому числі прислів'їв і приказок), крилатих висловів.</p>	<p><i>вдосконалює</i> будову розповідного тексту з елементами опису з метою зацікавити слухачів, використовуючи засоби зв'язку речень у тексті;</p>

		<p><i>Культура мовлення і стилістика.</i> Правильне <i>правильно</i> будує висловлювання на певну вживання форм присудка при підметі, соціокультурну тему, використовуючи відповідну вираженому словосполученням або його структуру, вивчені засоби зв'язку речень, складноскороченим словом. Єдність видо- добираючи із синонімів найбільш відповідні часових форм дієслів-присудків як засіб зв'язку обраному стилю і ситуації спілкування. речень у тексті. Обставини часу, місця як засіб зв'язку речень у розповідних текстах; їх синоніміка. Стилiстична роль означень і порівняльних зворотів у художньому мовленні.</p> <p><i>Текст (риторичний аспект).</i> Удосконалення будови і зв'язності розповідного й описового тексту. Використання означень і порівняльних зворотів.</p>
--	--	--

Міжпредметні зв'язки. Епітет і порівняння як художні прийоми (література).

5.	7	<p>Односкладні речення. Неповні речення <i>Односкладні прості речення</i> з головним членом у формі присудка (означено-особові, узагальнено-особові, неозначено-особові, безособові) і підмета (називні). Односкладні речення як частини складного речення.</p> <p>Повні й неповні речення <i>Правопис.</i> Тире в неповних реченнях. Внутрішньопредметні зв'язки <i>Лексикологія і фразеологія.</i> Засвоєння фразеологізмів (у тому числі прислів'їв і приказок), крилатих висловів (у формі односкладних і неповних речень). <i>Культура мовлення і стилістика.</i> Речення двоскладні й односкладні різних видів як синтаксичні синоніми. Уживання в описах називних речень для позначення часу і місця. Використання неповних речень у діалозі, а також у процесі підготовки усного мовлення; складних реченнях для уникнення невиправданих повторень. Додержання інтонації неповних речень. <i>Текст (риторичний аспект).</i> Використання ключових слів для підготовки усного висловлювання.</p>	<p>Учень: <i>виділяє</i> односкладні і неповні речення з-поміж інших видів речень; <i>визначає</i> види односкладних речень (у тому числі в складних реченнях); <i>оцінює</i> виражальні можливості і роль односкладних і неповних речень у текстах художнього, розмовного, публіцистичного стилів; <i>правильно інтонуює</i> неповні речення; <i>ставить</i> правильно тире в неповних реченнях; <i>обґрунтовує</i> його вживання; <i>знаходить і виправляє</i> пунктуаційні помилки на вивчені правила; <i>конструює</i> односкладні речення вивчених видів, а також неповні речення; <i>правильно використовує</i> їх у власному мовленні; <i>складає</i> конспект ключових слів як змістову опору в процесі підготовки усного мовлення; <i>правильно будує</i> текст на соціокультурну тему, використовуючи виражальні можливості односкладних і неповних речень.</p>
----	---	--	---

Міжпредметні зв'язки. Односкладні і неповні речення як виражальний засіб у художніх творах (література).

6.	6	<p>Речення з однорідними членами <i>Однорідні члени речення</i> (із сполучниковим, безсполучниковим і змішаним зв'язком). Речення з кількома рядами однорідних членів. Однорідні й неоднорідні означення. Узагальнюючі слова в реченнях з однорідними членами. <i>Правопис.</i> Кома між однорідними членами. Двокрапка і тире при узагальнюючих словах у реченнях з однорідними членами. Внутрішньопредметні зв'язки <i>Лексикологія і фразеологія.</i> Засвоєння фразеологізмів (у тому числі прислів'їв і приказок), крилатих висловів (з однорідними членами речення). <i>Культура мовлення і стилістика.</i> Правильна побудова речень із сполучниками <i>не лише... а й...; як..., так і...</i> Синоніміка рядів однорідних членів з різними типами зв'язку між ними. Інтонація речень з однорідними членами (у тому числі з узагальнюючими словами). <i>Текст (риторичний аспект).</i> Використання</p>	<p>Учень: <i>знаходить</i> речення з однорідними членами (непоширеними й поширеними), з узагальнюючими словами, різними рядами однорідних членів в одному реченні; <i>правильно ставить</i> розділові знаки при однорідних членах речення та обґрунтовує їх; <i>знаходить і виправляє</i> помилки на вивчені правила; <i>правильно інтонуює</i> речення з однорідними членами; <i>аналізує й оцінює</i> виражальні можливості речень з однорідними членами в різних стилях мовлення; <i>конструює</i> речення, до складу яких входять однорідні члени з різними типами зв'язку між ними, зокрема з парними сполучниками, узагальнюючими словами при однорідних членах; <i>будує</i> висловлювання в різних стилях мовлення, використовуючи виражальні можливості речень з однорідними членами в усному і писемному мовленні.</p>
----	---	--	--

		однорідних членів речення в текстах офіційно-ділового, наукового і художнього стилів.	
Міжпредметні зв'язки. Ряди різних за характером слів у ролі однорідних членів як засіб художньої виразності (література).			
7.	7	Речення зі звертаннями, вставними словами (словосполученнями, реченнями) Звертання непоширені й поширені. Вставні слова (словосполучення, речення). <i>Правопис.</i> Розділові знаки при звертанні і вставних словах.	Учень: <i>знаходить</i> звертання, вставні слова (словосполучення, речення) у реченні; <i>аналізує й оцінює</i> виражальні можливості речень із звертаннями, вставними словами (словосполученнями, реченнями) в тексті;
		Внутрішньопредметні зв'язки <i>Лексикологія і фразеологія.</i> Засвоєння фразеологізмів (у тому числі прислів'їв і приказок), крилатих висловів. <i>Культура мовлення і стилістика.</i> Використання звертань і вставних слів для передачі ставлення до адресата. Синоніміка вставних слів і речень у тексті. Інтонація речень із звертаннями, вставними словами (словосполученнями, реченнями). <i>Текст (риторичний аспект).</i> Використання морфологічних і синтаксичних засобів привернення уваги слухачів та вираження особистого ставлення до висловлюваного.	<i>правильно ставить</i> розділові знаки при звертаннях, вставних словах (словосполученнях, реченнях) та обґрунтовує їх; <i>знаходить та виправляє</i> помилки на вивчені пунктуаційні правила; <i>конструює та інтонує</i> правильно речення зі звертаннями, вставними словами (словосполученнями, реченнями); <i>використовує</i> виражальні можливості речень зі звертаннями, вставними словами (словосполученнями, реченнями) в усному і писемному мовленні.
Міжпредметні зв'язки. Використання вставних слів для зв'язку частин наукового тексту (математика, фізика, історія та ін.)			
8.	10	Речення з відокремленими членами Поняття про відокремлення. Відокремлені другорядні члени речення (в тому числі уточнюючі). <i>Правопис.</i> Розділові знаки при відокремлених членах. Внутрішньопредметні зв'язки <i>Лексикологія і фразеологія.</i> Засвоєння фразеологізмів (у тому числі прислів'їв і приказок), крилатих висловів (з відокремленими членами речення). <i>Культура мовлення і стилістика.</i> Правильна побудова речень з дієприкметниковими і дієприслівниковими зворотами. Дієприслівникові звороти як засіб зв'язку речень у тексті. Інтонація речень з відокремленими й уточнюючими членами. Синоніміка простих речень з відокремленими членами і складних речень. <i>Текст (риторичний аспект).</i> Використання виражальних засобів фразеології та відокремлених членів речення в мовленні.	Учень: <i>знаходить</i> відокремлені та уточнюючі члени в реченні; <i>правильно розставляє</i> розділові знаки при відокремлених та уточнюючих членах речення та обґрунтовує їх; <i>знаходить і виправляє</i> допущені пунктуаційні і граматичні помилки; <i>правильно інтонує</i> речення з відокремленими та уточнюючими членами речення; <i>аналізує й оцінює</i> виражальні можливості речень з відокремленими та уточнюючими членами в текстах різних стилів; <i>будує</i> висловлювання в публіцистичному і науковому стилях, використовуючи виражальні можливості речень з відокремленими та уточнюючими членами речення в усному і писемному мовленні.
Міжпредметні зв'язки. Відокремлення як засіб художнього зображення (література); використання конструкцій з відокремленням у текстах наукового стилю (історія, географія, фізика, література та ін.)			
9.	3	Повторення в кінці року відомостей про просте речення.	Учень: <i>систематизує</i> вивчені відомості із синтаксису і пунктуації; <i>правильно використовує</i> їх у власному мовленні; <i>доцільно застосовує</i> виражальні можливості синтаксичних засобів для досягнення комунікативної мети.

Соціокультурна змістова лінія

Орієнтовний зміст навчального матеріалу		Орієнтовні вимоги до вмінь
Сфери відношень	Тематика текстів	Теми висловлювань учнів
Я і українська мова і література.	Мова — найважливіший засіб пізнання, спілкування і впливу, єднання громадян України в самобутню культурну спільноту.	“Українська мова — велике духовне надбання нашого народу”.
Я і національна історія і культура (звичаї, традиції, свята, культура взаємин).	Роль народних традицій, вірувань, релігії, християнської моралі, свят, міфології, фольклорної творчості, художньої літератури у формуванні світогляду українців. Внесок українців у світову культуру. Збагачення української культури духовними скарбами інших народів.	“А в серці тільки ти, єдиний мій, коханий рідний краю!”, “Я — України син”, “Я — кровинка твоя, Україно”.
Я і ми (родина, народ, людство).	Український народ: походження, формування, етнографічні групи. Інші національні спільноти України. Визначні люди України.	“Хто є для мене взірцем?”.
Я і рідна природа.	Природа. Тваринний і рослинний світ. Екологічний стан. Чорнобильська трагедія. “Червона книга” про охорону тварин.	“Екологія природи й екологія душі”.
Я і мистецтво (традиційне і професійне).	Архітектурні скарби України. Магія народного мелосу. Краса душі українства, що виражається в рукотворній красі.	“Мистецтво як засіб творення особистості”.
Я як особистість.	Шляхи самопізнання і життєтворчості.	“Шукайте папороті цвіт у своїй душі”.

Діяльнісна (стратегічна) змістова лінія

Види умінь	Вимоги до загальнонавчальних досягнень учнів
Організаційно-контрольні	Учень самостійно: <i>усвідомлює і визначає</i> мотив і мету власної пізнавальної і життєтворчої діяльності; <i>планує</i> діяльність для досягнення мети, розподіляючи її на етапи; <i>здійснює</i> намічений план за допомогою дібраних методів і прийомів; <i>оцінює</i> проміжні і кінцеві результати пізнавальної діяльності, робить відповідні корективи.
Загальнопізнавальні	Учень самостійно: <i>аналізує</i> мовні та позамовні поняття, явища, закономірності; <i>порівнює, систематизує, узагальнює, конкретизує</i> їх; <i>робить висновки</i> на основі спостережень; <i>виділяє головне</i> з-поміж другорядного; <i>моделює</i> мовні та позамовні поняття, явища, закономірності.

Творчі	Учень самостійно: <i>уявляє</i> словесно описані предмети і явища, фантазує на основі сприйнятого; <i>прогнозує</i> подальший розвиток певних явищ; <i>переносить</i> раніше засвоєні знання і вміння в нову ситуацію; <i>помічає і формулює</i> проблеми в процесі навчання і життєтворчості; <i>усвідомлює</i> будову предмета вивчення; <i>робить припущення</i> щодо способу розв'язання певної проблеми; <i>добирає аргументи</i> для його доведення; <i>спростовує</i> хибні припущення і твердження.
Естетико-етичні	Учень: <i>помічає й цінує</i> красу в мовних явищах, явищах природи, у творах мистецтва, у вчинках людей і результатах їхньої діяльності; <i>спроможний</i> критично оцінювати відповідність своїх вчинків загальнолюдським моральним нормам, усувати помічені невідповідності; <i>виявляє здатність</i> поставити себе на місце іншої людини; <i>готовий прощати</i> образи з боку знайомих і незнайомих, усвідомлюючи їх недосконалість; <i>переконаний</i> , що творити добро словом і ділом — обов'язок кожної людини.

9-й клас

(70 год, 2 год на тиждень)

(4 год — резерв годин для використання на розсуд учителя)

Мовленнєва змістова лінія

№ п/п	К-ть год.	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
1.	16	Відомості про мовлення Повторення вивченого про мовлення. Види мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння, письмо). Різновиди аудіювання: ознайомлювальне, вивчальне і критичне; читання (ознайомлювальне, вивчальне і переглядове). Вимоги до мовлення. Текст, його основні ознаки; стилі, типи мовлення. Жанри мовлення: оповідання, доповідь, тези прочитаного, конспект почутого, заява, автобіографія.	Учень: <i>систематизує</i> вивчені відомості про види, форми мовлення, види мовленнєвої діяльності, різновиди аудіювання, читання, вимоги до мовлення, ситуацію спілкування, її складові, основні правила спілкування; <i>аналізує</i> текст, його основні ознаки, структуру, види зв'язку речень у тексті, загальні мовні засоби міжфразного зв'язку; типи, стилі і жанри мовлення (в т. ч. оповідання, доповідь, тези прочитаного, конспект почутого, заяву, автобіографію), особливості їх побудови.
2.		Види робіт Сприймання чужого мовлення <i>Аудіювання (слухання-розуміння)</i> (ознайомлювальне, вивчальне, критичне) текстів різних стилів, типів і жанрів мовлення. <i>Читання мовчки</i> текстів різних стилів, типів і жанрів мовлення. Різновиди читання (ознайомлювальне, вивчальне, переглядове) (практично).	Учень: <i>розуміє</i> фактичний зміст, тему та основну думку висловлювань інших людей з одного прослуховування (тривалість звучання художніх текстів 8—9 хв, інших стилів — 7—8 хв); <i>користується</i> різними видами аудіювання (ознайомлювальним, вивчальним, критичним) залежно від мовленнєвої ситуації, адекватно сприймаючи основну думку висловлювання, особливості його структури і мовного оформлення; <i>визначає</i> причинно-наслідкові зв'язки, виразально-зображувальні засоби в складніших, порівняно з попередніми класами, прослуханих текстах; <i>складає</i> план, конспект почутого; <i>оцінює</i> почуте висловлювання з погляду змісту, форми, задуму і мовного оформлення; <i>читає</i> мовчки незнайомий текст (швидкість читання — 140—270 слів за 1 хв), складніший і більший за обсягом, ніж у попередніх класах; <i>користується</i> залежно від мовленнєвої ситуації відомими різновидами читання, у т. ч. <i>переглядом</i> (розпізнає смислові групи слів у тексті на основі

		заголовка, ключових слів, малюнків, початкових фраз абзацу, виділяє і узагальнює факти у процесі читання, прогнозує зміст ще не прочитаної частини; переглядає тексти, більші за обсягом, ніж у попередніх класах, швидко знаходячи в них указані вчителем елементи тексту (розділові знаки, слова, частини тексту, виділені спеціальними шрифтами, цифри, зноски, кількість абзаців, довгих речень, певний розділ чи підрозділ тощо); <i>складає</i> план, тези прочитаного; <i>оцінює</i> прочитане з погляду змісту, форми, задуму і мовного оформлення.
3.	<p>Відтворення готового тексту <i>Виразне читання вголос</i> текстів різних типів, стилів, жанрів мовлення (у тому числі різноманітних жанрів фольклору, вивчення деяких напам'ять або близько до тексту).</p> <p><i>Перекази (навчальні й контрольні)</i> за складним планом. <i>Говоріння.</i> Стислі перекази текстів наукового і публіцистичного стилів. Вибірковий переказ тексту художнього стилю. <i>Письмо.</i> Вибіркові перекази текстів наукового і художнього стилів (на основі декількох джерел). Докладний переказ тексту публіцистичного стилю із творчим завданням. Тези прочитаного (художнього твору, публіцистичної чи науково-пізнавальної статей). Конспектування як різновид стислого переказу почутого.</p>	<p>Учень: <i>виразно читає</i> вголос знайомі, складніші, порівняно з попередніми класами, і незнайомі тексти різних стилів, типів, жанрів мовлення, з достатньою швидкістю (80—120 слів за 1 хв), відповідно до орфоепічних та інтонаційних норм, виражаючи за допомогою темпу, тембру, гучності читання особливості змісту, стилю тексту, мовного оформлення, авторський задум; <i>оцінює</i> прочитаний уголос текст з погляду його змісту, форми, задуму і мовного оформлення; <i>переказує</i> (усно і письмово) докладно, вибірково і стисло тексти художнього, наукового і публіцистичного стилів, підпорядковуючи висловлювання темі та основній думці, дотримуючись композиції, мовних, стильових особливостей прослуханих і прочитаних текстів художнього, наукового і публіцистичного стилів мовлення обсягом (для докладного переказу — 300—350 слів, стислого і вибіркового — в 1,5—2 рази більше), за самостійно складеним складним планом; <i>оцінює</i> текст з погляду його змісту, форми, мовного оформлення та авторського задуму.</p>
4.	<p>Створення власних висловлювань Діалогічне мовлення Діалог, складений відповідно до запропонованої ситуації (офіційна і неофіційна розмова, діалог-домовленість), обговорення самостійно обраної теми, розігрування діалогу.</p>	<p>Учень: <i>складає, розігрує</i> діалог (орієнтовно 12—14 реплік для двох учнів) відповідно до запропонованої ситуації, демонструючи певний рівень вправності у процесі діалогу (стислість, логічність, виразність, доречність, винахідливість тощо), додаючи або замінюючи окремі репліки діалогу відповідно до зміненої ситуації спілкування; <i>обирає</i> самостійно аспект запропонованої теми, висловлюючи особисту позицію щодо її обговорення, знаходячи цікаві, переконливі аргументи на захист своєї позиції, у тому числі і з власного життєвого досвіду, змінюючи свою думку в разі незаперечних аргументів іншого; <i>використовує</i> репліки для стимулювання і підтримання діалогу, формули мовленнєвого етикету; дотримуючись норм української літературної мови; <i>оцінює</i> висловлювання з погляду його змісту, форми, задуму і мовного оформлення;</p>
	<p>Монологічне мовлення <i>Твори (навчальні й контрольні)</i> за складним планом. <i>Говоріння.</i> Твір у публіцистичному стилі мовлення на морально-етичну тему. Доповідь на основі двох-трьох джерел на</p>	<p><i>складає</i> усні і письмові твори (зазначених у програмі видів), заяву і автобіографію, підпорядковуючи висловлювання темі та основній думці, будуючи в логічній послідовності за самостійно складеним простим або складним планами, добираючи мовні засоби відповідно до задуму висловлювання, стилю і жанру</p>

		морально-етичну і суспільну теми у публіцистичному стилі. <i>Письмо</i> . Твори в публіцистичному стилі мовлення на морально-етичну та суспільну теми. Оповідання на самостійно обрану тему. <i>Ділові папери</i> . Заява. Автобіографія.	мовлення; <i>добирає і систематизує</i> з різних джерел матеріал для творів; <i>робить</i> необхідні узагальнення і висновки; <i>додержується</i> вимог до мовлення та основних правил спілкування; <i>знаходить і виправляє</i> недоліки в змісті, побудові і мовному оформленні власного і чужого висловлювання; <i>оцінює</i> текст з погляду його змісту, форми, задуму і мовного оформлення.
Міжпредметні зв'язки. Виступ проблемного характеру на літературну тему (література); цитатний план,		тези літературно-критичних статей, їх окремих розділів і розділів підручників (література, історія, географія та ін.).	

Мовна змістова лінія

№ п/п	К-ть год.	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
1.	50 1	Вступ Розвиток української мови.	Учень: знає, як здійснювався процес і результат розвитку української мови в ході історичного становлення українського суспільства та його культури.
2.	3	Повторення вивченого у 8 класі. Просте неускладнене й ускладнене речення <i>Правопис</i> . Основні правила правопису (за вибором учителя). Внутрішньопредметні зв'язки	Учень: <i>знаходить і розрізняє</i> види простого речення; <i>визначає</i> їх істотні ознаки; <i>правильно ставить</i> розділові знаки у простому реченні й обґрунтовує їх;
		<i>Лексикологія і фразеологія</i> . Засвоєння фразеологізмів (у тому числі прислів'їв і приказок), крилатих висловів. <i>Культура мовлення і стилістика</i> . Удосконалення вмінь нормативного вживання вивчених мовних явищ. Складні випадки слововживання. <i>Текст (риторичний аспект)</i> . Підготовка виступу типу розповіді на основі особистих вражень.	<i>знаходить і виправляє</i> помилки на вивчені правила; <i>складає</i> усні і письмові висловлювання на самостійно визначену соціокультурну тему, використовуючи вивчені виражальні можливості мовних засобів простого речення.
3.	6	Пряма і непряма мова як засоби передачі чужої мови. Заміна прямої мови непрямою. Цитата як спосіб передачі чужої мови. Діалог. Внутрішньопредметні зв'язки <i>Лексикологія і фразеологія</i> . Засвоєння фразеологізмів (у тому числі прислів'їв і приказок), крилатих висловів. <i>Культура мовлення і стилістика</i> . Синоніміка різних способів передачі прямої мови. Інтонація речень з прямою мовою, діалогом. <i>Текст (риторичний аспект)</i> . Використання цитування, уособлення як виражальних засобів усного і писемного мовлення.	Учень: <i>знаходить</i> речення з прямою і непрямою мовою, з цитатами, репліками діалогу; <i>визначає</i> їх особливості, виражальні можливості; <i>правильно ставить</i> розділові знаки при прямій мові, цитаті, діалозі й обґрунтовує їх; <i>замінює</i> пряму мову непрямою; <i>знаходить і виправляє</i> помилки на вивчені правила; <i>порівнює</i> виражальні можливості різних способів передачі прямої мови; <i>складає</i> усні та письмові висловлювання на соціокультурну тему, використовуючи виражальні можливості речень з прямою і непрямою мовою та діалогів.
Міжпредметні зв'язки. Мова персонажа в діалозі та словах автора (література).			
4.	6	Складне речення і його ознаки Складні речення без сполучників, з сурядним і підрядним зв'язком. Складносурядне речення , його будова і засоби зв'язку в ньому. Смыслові зв'язки між частинами складносурядного речення. <i>Правопис</i> . Розділові знаки між частинами складносурядного речення.	Учень: <i>розрізняє</i> структурні відмінності простих і складних речень із сурядним і підрядним зв'язком; <i>знаходить</i> у тексті складносурядні речення; <i>визначає</i> види складних речень (сполучникові й безсполучникові), засоби зв'язку між частинами речення у складному, межі частин у складному реченні,

		<p>Внутрішньопредметні зв'язки <i>Лексикологія і фразеологія.</i> Засвоєння фразеологізмів (у тому числі прислів'їв і приказок), крилатих висловів, що мають будову складносурядних речень. <i>Культура мовлення і стилістика.</i> Інтонація складносурядного речення. Синоніміка складносурядних речень з різними сполучниками, а також складносурядного речення і простих речень. <i>Текст (риторичний аспект).</i> Використання складносурядних речень у текстах наукового, публіцистичного стилів.</p>	<p>кількість граматичних основ у ньому; <i>правильно ставить</i> розділові знаки між частинами складносурядного речення й обґрунтовує їх; <i>знаходить і виправляє</i> пунктуаційні помилки на вивчені правила; <i>аналізує й оцінює</i> виражальні можливості складносурядних речень та інших синонімічних конструкцій; <i>складає</i> речення і мікротексти, використовуючи виражальні можливості складносурядних речень.</p>
--	--	--	---

Міжпредметні зв'язки. Опис у художньому творі (література).

5.	10	<p>Складнопідрядне речення, його будова і засоби зв'язку в ньому. Основні види складнопідрядних речень: з означальними, з'ясувальними, обставинними підрядними частинами (місця, часу, способу дії і ступеня, порівняльні, причини, мети, умови, наслідкові, допустові). Складнопідрядне речення з кількома підрядними частинами. <i>Правопис.</i> Розділові знаки між головною і підрядною частинами складнопідрядного речення. Розділові знаки у складнопідрядному реченні з кількома підрядними частинами. Внутрішньопредметні зв'язки <i>Лексикологія і фразеологія.</i> Засвоєння фразеологізмів (у тому числі прислів'їв і приказок), крилатих висловів, що мають будову складнопідрядних речень. <i>Культура мовлення і стилістика.</i> Синоніміка сполучникових складних, складнопідрядних і простих речень з відокремленими членами. Інтонація складнопідрядного речення. <i>Текст (риторичний аспект).</i> Роль визначень понять, складнопідрядних речень у текстах наукового і публіцистичного стилів.</p>	<p>Учень: <i>знаходить</i> складнопідрядне речення у тексті, у тому числі з кількома підрядними частинами; <i>визначає</i> головну і підрядну частини, види складнопідрядних речень, їх істотні ознаки, межі головної і підрядної частин, кількість частин; <i>розрізняє</i> сполучники і сполучні слова; <i>правильно ставить</i> коми між частинами складнопідрядного речення й обґрунтовує їх; <i>знаходить і виправляє</i> помилки на вивчені правила; <i>правильно інтонує</i> складнопідрядні речення; <i>аналізує й порівнює</i> виражальні можливості складнопідрядних речень та інших синонімічних конструкцій у текстах різних стилів; <i>конструює</i> складнопідрядні речення різних видів; <i>складає</i> висловлювання в усній і письмовій формі на соціокультурну тему, використовуючи в них виражальні можливості складнопідрядних речень.</p>
----	----	---	--

Міжпредметні зв'язки. Наукові визначення, встановлення причинно-наслідкових зв'язків між явищами (історія, географія, хімія, біологія, математика, фізика).

6.	8	<p>Безсполучникове складне речення Смислові відношення між частинами безсполучникового складного речення. <i>Правопис.</i> Розділові знаки у безсполучниковому складному реченні. Внутрішньопредметні зв'язки <i>Лексикологія і фразеологія.</i> Засвоєння фразеологізмів (у тому числі прислів'їв і приказок), крилатих висловів, що мають будову безсполучникових складних речень. <i>Культура мовлення і стилістика.</i> Синоніміка складних речень із сполучниками, без сполучників і простих речень. Особливості інтонації складного безсполучникового речення. <i>Текст (риторичний аспект).</i> Використання безсполучникових складних речень у висловлюваннях розмовного, публіцистичного і</p>	<p>Учень: <i>знаходить</i> безсполучникові складні речення; <i>визначає</i> його основні ознаки, смислові відношення між частинами безсполучникових складних речень; <i>правильно ставить</i> розділові знаки між частинами безсполучникового складного речення й обґрунтовує їх; <i>знаходить і виправляє</i> пунктуаційні помилки на вивчені правила; <i>правильно інтонує</i> безсполучникові складні речення; <i>аналізує й порівнює</i> виражальні можливості безсполучникових складних речень із синонімічними синтаксичними конструкціями в невеликих текстах розмовного, публіцистичного і художнього стилів; <i>правильно будує</i> безсполучникові складні речення з різними смисловими відношеннями між його частинами; <i>використовує</i> їх виражальні можливості в усних і письмових висловлюваннях на певну соціокультурну</p>
----	---	--	---

		художнього стилів.	тему.
Міжпредметні зв'язки. Опис у художньому творі (література).			
7.	6	<p>Складне речення з різними видами сполучникового і безсполучникового зв'язку</p> <p><i>Правочис.</i> Розділові знаки в складному реченні з різними видами сполучникового і безсполучникового зв'язку.</p> <p>Внутрішньопредметні зв'язки</p> <p><i>Лексикологія і фразеологія.</i> Засвоєння фразеологізмів (у тому числі прислів'їв і приказок), крилатих висловів.</p> <p><i>Культура мовлення.</i> Синоніміка складних синтаксичних конструкцій з простими.</p> <p><i>Текст (риторичний аспект).</i> Використання складних речень із різними видами сполучникового і безсполучникового зв'язку в текстах різних стилів.</p>	<p>Учень:</p> <p><i>знаходить</i> у тексті складне речення з різними видами зв'язку;</p> <p><i>визначає</i> його основні ознаки і структуру;</p> <p><i>правильно розставляє</i> в них розділові знаки й обгрунтовує їх; <i>знаходить і виправляє</i> помилки на вивчені правила;</p> <p><i>розрізняє</i> вивчені пунктуаційні правила;</p> <p><i>аналізує й зіставляє</i> виражальні можливості складних речень з різними видами зв'язку і синонімічних конструкцій;</p> <p><i>будує</i> складні речення з різними видами зв'язку;</p> <p><i>складає</i> усні й письмові висловлювання публіцистичного і наукового стилів, доцільно використовуючи виражальні можливості складних синтаксичних конструкцій.</p>
Міжпредметні зв'язки. Використання складних синтаксичних конструкцій у художніх описах (література).			
8.	7	<p>Складне синтаксичне ціле (ССЦ), його основні ознаки. ССЦ і абзац. Види і засоби міжфразного зв'язку. Актуальне членування речень у висловлюванні: відоме і нове.</p> <p><i>Правочис.</i> Повторення вивчених пунктограм у простому і складному реченнях.</p> <p>Внутрішньопредметні зв'язки</p> <p><i>Лексикологія і фразеологія.</i> Засвоєння фразеологізмів (у тому числі прислів'їв і приказок), крилатих висловів, що мають будову ССЦ.</p> <p><i>Культура мовлення і стилістика.</i> Засвоєння складних випадків слововживання.</p> <p>Синоніміка синтаксичних конструкцій.</p> <p><i>Текст (риторичний аспект).</i> Оптимальне структурування складних синтаксичних цілих у висловлюваннях, що належать до різних типів мовлення.</p>	<p>Учень:</p> <p><i>знаходить</i> складне синтаксичне ціле в тексті;</p> <p><i>визначає</i> його істотні ознаки, види і засоби міжфразного зв'язку, розподіл тексту на мікротеми, членування речень у висловленні на відоме і нове, співвідношення ССЦ з абзацом;</p> <p><i>оцінює</i> виражальні можливості ССЦ різних типів і стилів;</p> <p><i>конструює</i> невеликі тексти на певну тему, доцільно розподіляючи їх на ССЦ й абзаци відповідно до комунікативного задуму, використовуючи членування речень на відоме й нове для забезпечення оптимальної зв'язності текстів;</p> <p><i>використовує</i> виражальні можливості ССЦ різних типів і стилів у власному усному і писемному мовленні.</p>
9.	3	<p>Повторення і систематизація вивченого</p> <p>Слово як предмет вивчення.</p> <p>Мовні аспекти вивчення речення.</p> <p><i>Правочис.</i> Орфографія. Пунктуація.</p>	<p>Учень:</p> <p><i>аналізує і систематизує</i> вивчені в шкільному курсі мовні поняття і правила;</p> <p><i>виділяє</i> в них подібне й узагальнює його;</p> <p><i>здійснює</i> самоконтроль за результатами навчальних досягнень.</p>

		Соціокультурна	змістова лінія
		Орієнтовний зміст навчального матеріалу	Орієнтовні вимоги до вмінь
Сфери відношень	Тематика текстів	Теми висловлювань учнів	
Я і українська мова і література.	Розвиток української мови.	“Спішу у храм святого слова”.	<p>Учень:</p> <p>сприймає, аналізує, оцінює прочитані, вивчені чи почуті соціокультурні відомості про Україну й світ і добирає й використовує ті з них, які необхідні для досягнення</p>

Я і національна історія і культура (звичаї, традиції, свята, культура взаємин).	Україна — від часів Київської Русі до сучасності. Українська громада, родина. Український національний характер. Основні галузі господарства: ремесла та народні художні промисли; транспорт. Поселення та житло.	“На тернистих шляхах нації”. “Душа болить за рідну Україну”. “Для того щоб створити щось красиве, треба нести красу в душі”.	певної пізнавальної, експресивної, комунікативної чи іншої мети.
Я і ми (родина, народ, людство)	Найвизначніші постаті вітчизняної та світової культури.	“На кого я хотів (хотіла б) би бути схожим (схожою)”.	
Я і рідна природа.	Україна, її географічне положення, природні багатства. Природа різних регіонів України.	“Я вірю в майбутнє твоє, Україно!”.	
Я і мистецтво (традиційне і професійне).	Основні галузі господарства: ремесла і народні художні промисли. Графіка, орнамент, музика й театр.	“Чарівний дивосвіт мистецтва”.	
Я як особистість.	Життєвий і професійний вибір особистості.	“Пізнай самого себе”, “Мій професійний вибір”.	

Діяльнісна (стратегічна) змістова лінія

Види умінь	Вимоги до загальнонавчальних	досягнень учнів
Організаційно-контрольні	Учень самостійно:	<i>усвідомлює і визначає</i> мотив і мету власної пізнавальної і життєтворчої діяльності; <i>планує</i> діяльність для досягнення мети, розподіляючи її на етапи; <i>оцінює</i> проміжні і кінцеві результати пізнавальної діяльності, робить відповідні корективи.
Загальнопізнавальні	Учень самостійно:	<i>аналізує</i> мовні та позамовні поняття, явища, закономірності; <i>порівнює, систематизує, узагальнює, конкретизує</i> їх; <i>робить висновки</i> на основі спостережень; <i>виділяє головне</i> з-поміж другорядного; <i>моделює</i> мовні та позамовні поняття, явища, закономірності.
Творчі	Учень самостійно:	<i>уявляє</i> словесно описані предмети і явища, фантазує на основі сприйнятого; <i>прогнозує</i> подальший розвиток певних явищ; <i>переносить</i> раніше засвоєні знання і вміння в нову ситуацію; <i>помічає і формулює</i> проблеми в процесі навчання і життєтворчості; <i>усвідомлює</i> будову предмета вивчення; <i>робить припущення</i> щодо способу розв’язання певної проблеми; <i>добирає аргументи</i> для його доведення; <i>спростовує</i> хибні припущення і твердження.
Естетико-етичні	Учень:	<i>помічає й цінує</i> красу в мовних явищах, явищах природи, у творах мистецтва, у вчинках людей і результатах їхньої діяльності; <i>спроможний</i> критично оцінювати відповідність своїх вчинків загальнолюдським моральним нормам, усувати помічені невідповідності; <i>виявляє здатність</i> поставити себе на місце іншої людини; <i>готовий прощати</i> образи з боку знайомих і незнайомих, усвідомлюючи їх недосконалість; <i>переконаний, що творити добро</i> словом і ділом — обов’язок кожної людини.

Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів 5—12 класів з української (рідної) мови

Оцінювання результатів навчання української мови здійснюється на основі функціонального підходу до шкільного мовного курсу, який насамперед має забезпечити учням уміння ефективно користуватися мовою як засобом пізнання, комунікації; високу мовну культуру особистості; сприяти формуванню громадянської позиції, національної самосвідомості.

Функціональний підхід передбачає таке співвідношення мовної теорії та мовленнєвої практики, за якого пріоритетним є розвиток навичок мовленнєвої діяльності: аудіювання, говоріння, читання, письма. Робота над мовною теорією, формуванням знань про мову підпорядковується інтересам розвитку мовлення.

Практична мовленнєва орієнтація шкільного курсу мови та оцінювання результатів навчання особливо актуальні з огляду на реформування середньої загальноосвітньої школи, одним із найважливіших завдань якої має бути розвиток творчих здібностей, ініціативності, пізнавальної самостійності школярів, їх уміння працювати з інформацією, критично оцінювати її, застосовувати для розв'язання життєвих проблем. В оцінюванні результатів навчання мови треба враховувати, що мова є не лише предметом вивчення, а й засобом навчання інших предметів, а це підвищує вимоги до рівня сформованості мовленнєвих навичок школярів.

Оцінювання результатів навчання мови здійснюється на основі:

- а) врахування основної мети, що передбачає різнобічний мовленнєвий розвиток особистості;
- б) освітнього змісту навчального предмета, який розподіляється на чотири елементи знання, вміння й навички, досвід творчої діяльності і досвід емоційно-ціннісного ставлення до світу;
- в) функціонального підходу до шкільного мовного курсу, який передбачає вивчення мовної теорії в аспекті практичних потреб розвитку мовлення.

Об'єктами оцінювання мають бути:

- мовленнєві вміння й навички з чотирьох видів мовленнєвої діяльності;
- знання про мову й мовлення;
- мовні вміння та навички;
- досвід творчої діяльності;
- досвід особистого емоційно-ціннісного ставлення до світу.

Оцінювання результатів мовленнєвої діяльності

I. Аудіювання (слухання—розуміння)

1. *Перевіряється здатність учня* сприймати на слух незнайоме за змістом висловлювання із одного прослуховування:

а) розуміти:

- мету висловлювання;
- фактичний зміст;
- причинно-наслідкові зв'язки;
- тему і основну думку висловлювання;
- виражально-зображувальні засоби прослуханого твору;

б) давати оцінку прослуханому.

Перевірка аудіювання учнів здійснюється фронтально за одним із варіантів.

Варіант перший: учитель читає один раз незнайомий учням текст, а потім пропонує серію запитань з варіантами відповідей. Школярі повинні мовчки вислухати кожне запитання, варіанти відповідей до нього, вибрати один із варіантів і записати лише його номер поряд із номером запитання: (наприклад 1.3, де цифра “1” — номер запитання, а цифра “3” — номер обраної відповіді).

Варіант другий: учні одержуть видруковані запитання та варіанти відповідей на них і відзначають галочкою правильний, з їхнього погляду, варіант.

У п'ятому класі учням пропонуються 6 запитань з чотирма варіантами відповідей, у 6—12 класах — 12 запитань з чотирма варіантами відповідей.

Для одержання достовірних результатів тестування кількість варіантів відповідей на тестове завдання не повинна бути меншою від чотирьох. Запитання мають торкатися всіх зазначених вище характеристик висловлювання і розташовуватися в порядку наростання їх складності.

2. *Матеріал для контрольного завдання:* зв'язне висловлювання (текст) добирається відповідно до вимог програми для кожного класу.

Обсяг тексту (і відповідно тривалість звучання) орієнтовно визначається так:

| Клас _____ Обсяг та час звучання текстів, що належать до _____

	художнього стилю		інших стилів	
5-й	400—500 слів	4—5 хвилин	300—400 слів	3—4 хвилини
6-й	500—600	5—6	400—500	4—5
7-й	600—700	6—7	500—600	5—6
8-й	700—800	7—8	600—700	6—7
9-й	800—900	8—9	700—800	7—8

3. *Одиниця контролю*: відповіді учнів на запитання за прослуханим текстом, одержані в результаті виконання тестових завдань.

4. *Оцінювання*: правильна відповідь на кожне із 6 запитань оцінюється двома балами, кожне із 12 запитань оцінюється одним балом. Оцінювання здійснюється з огляду на те, що за цей вид діяльності учень може одержати від 1 бала (за сумлінну роботу, яка ще не дала належного результату) до 12 балів (за бездоганно виконану роботу). У тому разі, коли учень з певних причин не виконав завдання, він має пройти перевірку додатково, щоб одержати відповідний бал.

II. Говоріння та письмо (діалогічне та монологічне мовлення)

Під час перевірки складених учнями висловлювань (діалогів, усних і письмових переказів та творів) ураховується ступінь повноти вираження теми, міра самостійності виконання роботи, ступінь вияву творчих здібностей, особистого ставлення до змісту висловлювання.

Діалогічне мовлення

Усне діалогічне мовлення перевіряється в 5—9 класах.

1. *Перевіряється здатність учнів*:

а) виявляти певний рівень обізнаності з теми, що обговорюється;

б) демонструвати вміння:

— складати діалог відповідно до запропонованої ситуації й мети спілкування;

— самостійно досягати комунікативної мети;

— використовувати репліки для стимулювання, підтримання діалогу, формули мовленнєвого етикету;

— дотримуватися теми спілкування;

— додержуватися правил спілкування;

— дотримуватися норм літературної мови;

— демонструвати певний рівень вправності у процесі діалогу (стилість, логічність, виразність, доречність, винахідливість тощо);

в) висловлювати особисту позицію щодо теми, яка обговорюється;

г) аргументувати висловлені тези, ввічливо спростовувати помилкові висловлювання співрозмовника.

Зазначені характеристики діалогу є основними критеріями при його оцінюванні.

Перевірка рівня сформованості діалогічного мовлення здійснюється таким чином: учитель пропонує двом учням вибрати одну із запропонованих тем чи мовленнєвих ситуацій (теми чи ситуації пропонуються різного рівня складності), обдумати її й обговорити із товаришем перед класом у формі діалогу протягом 3—5 хвилин. Оцінка ставиться кожному з учнів.

2. *Матеріал для контрольних завдань* добирається з урахуванням тематики соціокультурної змістової лінії чинної програми, рівня підготовки, вікових особливостей та пізнавальних інтересів учнів.

3. *Одиниця контролю*: діалог, складений двома учнями.

Обсяг діалогу визначається так:

Клас	Орієнтовна кількість реплік для двох учнів
5-й	6—7 реплік
6-й	7—8 реплік
7-й	8—10 реплік
8-й	10—12 реплік
9-й	12—14 реплік

Примітка. Під час оцінювання діалогу необхідно диференціювати репліки на розгорнуті (складаються з двох і більше речень) і нерозгорнуті (виражені одним реченням). Якщо репліки розгорнуті, то їх кількість зменшується. До вказаної кількості не зараховуються слова, що відносяться до мовленнєвого етикету (звертання, привітання, прощання тощо).

4. *Оцінювання*.

Критерії оцінювання

Рівень	Бали	Характеристика складених учнями діалогів
Початковий (Бали цього рівня одержують учні,	1	В учня виникають значні труднощі у підтриманні діалогу. Здебільшого він відповідає на запитання лише “так” чи “ні” або аналогічними уривчастими реченнями ствердного чи заперечного характеру.
	2	Учень відповідає на елементарні запитання короткими репліками, що містять недоліки різного характеру, але сам досягти комунікативної мети не може.

успіхи яких у самостійному складанні діалогу поки що незначні)

Середній

(Балів цього рівня заслуговують учні, які досягли певних

результатів у складанні діалогу за двома—чотирма показниками з нескладної теми, але за іншими критеріями результати поки що незначні.)

Достатній

(Балів цього рівня заслуговують учні, які самостійно, у цілому вправно за більшістю критеріїв склали діалог з теми, що містить певну проблему, продемонстрували належну культуру спілкування, проте за деякими з критеріїв (від 2-х до 4-х) їх мовлення ще містить певні недоліки.)

Високий

(Балів цього рівня заслуговують учні, які продемонстрували високу культуру спілкування, переконливо аргументуючи свої думки з приводу проблемної теми, даючи можливість висловитися партнеру по діалогу; змогли зіставити різні погляди на той самий предмет, навести аргументи “за” і “проти” в їх обговоренні тощо)

- 3 Учень бере участь у діалозі за найпростішою за змістом мовленнєвою ситуацією, може не лише відповідати на запитання співрозмовника, а й формулювати деякі запитання, припускаючись помилок різного характеру. Проте комунікативна мета досягається ним лише частково.
- 4 Учень бере участь у діалозі з нескладної за змістом теми, в основному досягає мети спілкування, проте репліки його недостатньо вдалі, оскільки не враховують належним чином ситуацію спілкування, не відзначаються послідовністю, доказовістю; трапляється чимало помилок у доборі слів, побудові речень, їх інтонуванні тощо.
- 5 Учень бере участь у діалозі за нескладною за змістом мовленнєвою ситуацією, додержується елементарних правил поведінки в розмові, загалом досягає комунікативної мети, проте допускає відхилення від теми, мовлення його характеризується стереотипністю, недостатньою різноманітністю і потребує істотної корекції тощо.
- 6 Учень успішно досягає комунікативної мети в діалозі з нескладної теми, його репліки загалом є змістовними, відповідають основним правилам поведінки у розмові, нормам етикету, проте їм не вистачає самостійності суджень, їх аргументації, новизни, лаконізму в досягненні комунікативної мети, наявна певна кількість помилок у мовному оформленні реплік тощо.
- 7 Діалогічне мовлення учня за своїм змістом спрямовується на розв’язання певної проблеми, загалом є змістовним, набирає деяких рис невимушеності; з’являються елементи особистісної позиції щодо предмета обговорення, правила спілкування в цілому додержуються, але ще є істотні недоліки (за 4-ма критеріями): невисокий рівень самостійності й аргументованості суджень, можуть траплятися відхилення від теми, помилки в мовному оформленні реплік тощо.
- 8 Учень загалом вправно бере участь у діалозі за ситуацією, що містить певну проблему, досягаючи комунікативної мети, висловлює судження і певною мірою аргументує їх за допомогою загальновідомих фактів, у діалозі з’являються елементи оцінних характеристик, узагальнень, що базуються на використанні прислів’їв і приказок, проте допускаються певні недоліки за кількома критеріями (3-ма).
- 9 Учні самостійно складають діалог з проблемної теми, демонструючи загалом достатній рівень вправності й культури мовлення (чітко висловлюють думки, виявляють вміння сформулювати цікаве запитання, дати влучну, дотепну відповідь, здебільшого виявляють толерантність, стриманість, коректність у разі незгоди з думкою співрозмовника), але в діалозі є певні недоліки за 2-ма критеріями, наприклад: нечітко виражається особиста позиція співбесідників, аргументація не відзначається оригінальністю тощо.
- 10 Учні складають діалог за проблемною ситуацією, демонструючи належний рівень мовленнєвої культури, вміння формулювати думки, обґрунтовуючи власну позицію, виявляють готовність уважно і доброзичливо вислухати співрозмовника, даючи можливість висловитися партнеру по діалогу; додержуються правил мовленнєвого етикету; структура діалогу, мовне оформлення реплік діалогу звичайно відповідає нормам, проте за одним із критеріїв можливі певні недоліки.
- 11 Учні складають діалог, самостійно обравши аспект запропонованої теми (або ж самі визначають проблему для обговорення), переконливо й оригінально аргументують свою позицію, зіставляють різні погляди на той самий предмет, розуміючи при цьому можливість інших підходів до обговорюваної проблеми, виявляють повагу до думки іншого; структура діалогу, мовне оформлення реплік діалогу відповідає нормам.
- 12 Учні складають глибокий за змістом і досконалий за формою діалог, самостійно обравши аспект запропонованої теми (або ж самі визначають проблему для обговорення), демонструючи вміння уважно і доброзичливо вислухати співрозмовника, коротко, виразно, оригінально сформулювати свою думку, дібрати цікаві, влучні, дотепні, переконливі аргументи на захист своєї позиції, у тому числі й з власного життєвого досвіду, зіставити різні погляди на той самий предмет; здатні змінити свою думку в разі незаперечних аргументів іншого; додержуються правил поведінки і мовленнєвого етикету в розмові.

Мовне оформлення оцінюють орієнтовно, спираючись на досвід учителя і не підраховуючи помилок (зважаючи на технічні труднощі фіксації помилок різних типів в усному мовленні).

Примітка. Під мовним оформленням діалогу, тексту слід розуміти наявність/відсутність порушень лексичних, фразеологічних, граматичних (морфологічних, синтаксичних), стилістичних, орфоепічних, акцентологічних, інтонаційних норм української літературної мови, а також соціальних норм українського мовленнєвого етикету.

Монологічне мовлення

**Говоріння (усні переказ і твір),
письмо (письмові переказ і твір)**

1. *Перевіряється здатність учня:*

а) виявляти певний рівень обізнаності з теми, що розкривається (усно чи письмово);

б) демонструвати вміння:

— будувати висловлювання певного обсягу, добираючи і впорядковуючи необхідний для реалізації задуму матеріал (епізод із власного життєвого досвіду, прочитаний або прослуханий текст, епізод із кінофільму, сприйнятий (побачений чи почутий) твір мистецтва, розповідь іншої людини тощо);

— урахувувати мету спілкування, адресата мовлення;

— розкривати тему висловлювання;

— виразно відображати основну думку висловлювання, диференціюючи матеріал на головний і другорядний;

— викладати матеріал логічно, послідовно;

— використовувати мовні засоби відповідно до комунікативного завдання, дотримуючись норм літературної мови;

— додержуватися єдності стилю;

в) виявляти своє ставлення до предмета висловлювання, розуміти можливість різних тлумачень тієї самої проблеми;

г) виявляти певний рівень творчої діяльності, зокрема:

— трансформувати одержану інформацію, відтворюючи її докладно, стисло, вибірково, своїми словами, змінюючи форму викладу, стиль тощо відповідно до задуму висловлювання;

— створювати оригінальний текст певного стилю;

— аргументувати висловлені думки, переконливо спростовувати помилкові докази;

— викладати матеріал виразно, доречно, економно, виявляти багатство лексичних і граматичних засобів.

Організація контролю здійснюється за одним із двох варіантів. *Варіант перший*: усі учні виконують роботу самостійно. *Варіант другий*: учні складають висловлювання на основі диференційованого підходу (для початкового рівня пропонуються докладні допоміжні матеріали, для середнього (допоміжні матеріали загального характеру, а для одержання балів достатнього і високого рівнів необхідно написати переказ чи твір самостійно).

Перевірка здатності **говорити** (усно переказувати чи створювати текст) здійснюється індивідуально: учитель пропонує певне завдання (переказати зміст матеріалу докладно, стисло, вибірково; самостійно створити висловлювання на відповідну тему) і дає учневі час на підготовку.

Перевірка здатності **письмово** переказувати і створювати текст здійснюється фронтально: учням пропонується переказати прочитаний учителем (за традиційною методикою або самостійно прочитаний) текст чи інший матеріал для переказу або самостійно написати твір.

2. Матеріал для контрольного завдання.

а) Переказ. Переказ із творчим завданням

Матеріалом для переказу (усного/письмового) можуть бути: текст, що читається вчителем, або попередньо опрацьований текст; самостійно прочитаний матеріал із газети, журналу, епізод кінофільму чи телепередачі, розповідь іншої людини про певні події, народні звичаї тощо. Якщо пишеться переказ із творчим завданням, учням пропонується, окрім того, також завдання, що передбачає написання творчої роботи, обов'язково пов'язаної зі змістом переказу.

У тому разі, коли матеріал читається безпосередньо перед контрольною роботою, обсяг тексту орієнтовно визначається так:

Клас	Кількість слів
5-й	100—150
6-й	150—200
7-й	200—250
8-й	250—300
9-й	300—350

Обсяг тексту для стислого чи вибіркового переказу має бути у 1,5—2 рази більшим за обсяг тексту для докладного переказу.

Якщо для контрольної роботи використовуються інші джерела, то матеріал добирається так, щоб обсяг переказу міг бути в межах пропонованих для певного класу норм.

Тривалість звучання усного переказу — 3—5 хвилин.

Обсяг творчого завдання до переказу, виконаного письмово:

Клас	Кількість сторінок
5-й	0,3—0,5
6-й	
7-й	0,5—0,75
8-й	
9-й	0,75—1,0

б) Твір

Матеріалом для твору (усного/письмового) можуть бути: тема, сформульована на основі попередньо обговореної проблеми, життєвої ситуації, прочитаного та проаналізованого художнього твору; а також пропонувані для окремих учнів допоміжні матеріали (якщо обирається варіант диференційованого підходу до оцінювання).

3. *Одиниця контролю*: усне/письмове висловлювання учнів.

Обсяг письмового твору, складеного учнем, орієнтовно визначається так:

Клас	Кількість сторінок
5-й	0,5—1,0
6-й	1,0—1,5
7-й	1,5—2,0
8-й	2,0—2,5
9-й	2,5—3,0

4. *Оцінювання*.

У монологічному висловлюванні оцінюють його зміст і форму (мовне оформлення). За усне висловлювання (переказ, твір) ставлять одну оцінку — за зміст, а також якість мовного оформлення (орієнтовно, спираючись на досвід учителя і не підраховуючи помилок, зважаючи на технічні труднощі фіксації помилок різних типів в усному мовленні).

За письмове мовлення виставляють також одну оцінку: на основі підрахунку допущених недоліків за зміст і помилок за мовне оформлення, урахувавши їх співвідношення.

Рівень	Бали	Характеристика змісту виконаної роботи	Грамотність	
			орфографія і пунктуація	лексична, граматична і стилістична
Початковий (Бали цього рівня одержують учні, які не досягають значного успіху за жодним із визначених критеріїв.)	1	Учень будує лише окремі, не пов'язані між собою речення; лексика висловлювання дуже бідна ^a .	15—16 і більше	9—10
	2	Учень будує лише окремі фрагменти висловлювання; лексика і граматична будова мовлення бідна й одноманітна.	13—14	
	3	За обсягом робота складає менше половини від норми; висловлювання не є завершеним текстом, хибує на непослідовність викладу, пропуск фрагментів, важливих для розуміння думки; лексика і граматична будова збіднені.	11—12	
Середній (Балів цього рівня заслуговують учні, які будують текст, що за критерієм обсягу, повноти відтворення інформації і зв'язності значною мірою задовольняє норму, але за іншими критеріями результати істотно нижчі.)	4	Усне чи письмове висловлювання за обсягом складає дещо більше половини від норми і характеризується уже певною завершеністю, зв'язністю; проте є недоліки за рядом показників (до семи), наприклад: характеризується неповнотою і поверховістю в розкритті теми; порушенням послідовності викладу; не розрізняється основна та другорядна інформація; добір слів не завжди вдалий (у разі переказу — не використано авторську лексику).	9—10	7—8
	5	За обсягом робота наближається до норми, у цілому є завершеною, тема значною мірою розкрита, але трапляються недоліки за низкою показників (до шести): роботі властива поверховість висвітлення теми, основна думка не проглядається, бракує єдності стилю та ін.	7—8	
	6	За обсягом висловлювання сягає норми, його тема розкривається, виклад загалом зв'язний, але робота характеризується недоліками за кількома показниками (до п'яти): помітний її репродуктивний характер, відсутня самостійність суджень, їх аргументованість, добір слів не завжди вдалий тощо.	5—6	
Достатній (Балів цього рівня заслуговують учні, які досить вправно будують текст за більшістю критеріїв, але за деякими з них ще припускаються недоліків.)	7	Учень самостійно створює достатньо повний, зв'язний, з елементами самостійних суджень текст (у разі переказу — з урахуванням виду переказу), вдало добираються лексичні засоби (у разі переказу — використовує авторські засоби виразності, образності мовлення), але в роботі є недоліки (до чотирьох), наприклад: відхилення від теми, порушення послідовності її викладу; основна думка не аргументується тощо.	4	5—6
	8	Учень самостійно будує достатньо повне (у разі переказу — з урахуванням виду переказу), осмислене, самостійно і в цілому вдало написане висловлювання, проте трапляються ще недоліки за певними показниками (до трьох).	3	

Високий (Балів цього рівня заслуговують учні, які вправно за змістом і формою будують текст; висловлюють і аргументують свою думку; вміють зіставляти різні погляди на той самий предмет, оцінювати аргументи на їх доказ, обирати один із них; окрім того, пристосовують висловлювання до особливостей певної мовленнєвої ситуації, комунікативного завдання.)	9	Учень самостійно будує послідовний, повний, логічно викладений текст (у разі переказу — з урахуванням виду переказу); розкриває тему, висловлює основну думку (у разі переказу — авторську позицію); вдало добирає лексичні засоби (у разі переказу — використовує авторські засоби виразності, образності мовлення); однак припускається окремих недоліків (за двома показниками): здебільшого це відсутність виразної особистісної позиції чи належної її аргументації тощо.	1 + 1 (негруба)	
	10	Учень самостійно будує послідовний, повний (у разі переказу — з урахуванням виду переказу) текст, ураховує комунікативне завдання, висловлює власну думку, певним чином аргументує різні погляди на проблему; (у разі переказу — зіставляє свою позицію з авторською), робота відзначається багатством словника, граматичною правильністю, додержанням стильової єдності і виразності тексту; але за одним із критеріїв допущено недолік.	1	3
	11	Учень самостійно будує послідовний, повний (у разі переказу — з урахуванням виду переказу) текст, ураховує комунікативне завдання; висловлює власну думку, зіставляє її з думками своїх однокласників (у разі переказу — враховує авторську позицію), уміє пов'язати обговорюваний предмет із власним життєвим досвідом, добирає переконливі докази для обґрунтування тієї чи іншої позиції з огляду на необхідність розв'язувати певні життєві проблеми; робота в цілому відзначається багатством словника, точністю слововживання, стилістичною єдністю, граматичною різноманітністю.	1 (негруба)	2
	12	Учень самостійно створює яскраве, оригінальне за думкою висловлювання відповідно до мовленнєвої ситуації; аналізує різні погляди на той самий предмет, добирає переконливі аргументи на користь тієї чи іншої позиції, усвідомлює можливості використання тієї чи іншої інформації для розв'язання певних життєвих проблем; робота відзначається багатством слововживання, граматичною правильністю.	—	1

Під час виведення єдиної оцінки за письмову роботу до кількості балів, набраних за зміст переказу чи твору, додається кількість балів за мовне оформлення, і їхня сума ділиться на два. При цьому, якщо частка не є цілим числом, то вона заокруглюється в бік більшого числа.

III. Читання

Читання вголос

Контрольна перевірка читання вголос здійснюється в 5—9 класах.

1. Перевіряється здатність учня:

а) демонструвати певний рівень розуміння прочитаного;

б) виявляти вміння:

— читати із достатньою швидкістю, плавно, з гарною дикцією, відповідно до орфоепічних та інтонаційних норм;

в) виражати з допомогою темпу, тембру, гучності читання особливості змісту, стилю тексту, авторський задум;

г) пристосовувати читання до особливостей слухачів (ступеня підготовки, зацікавленості певною темою тощо).

Перевірка вміння читати вголос здійснюється індивідуально: вчитель дає учневі текст, опрацьований на попередніх уроках, деякий час на підготовку і пропонує прочитати цей текст перед класом.

2. *Матеріал для контрольного завдання:* знайомий учневі текст, дібраний відповідно до вимог програми для кожного класу; текст добирається з таким розрахунком, щоб час його озвучення (за нормативною швидкістю) окремим учнем дорівнював 1—2 хвилинам (для читання слід пропонувати невеликі тексти зазначених у програмі стилів, типів і жанрів мовлення, відносно завершені уривки творів або порівняно великий текст, розділений на частини, які читаються кількома учнями послідовно).

3. *Одиниця контролю:* озвучений учнем текст (швидкість читання у звичайному для усного мовлення темпі — 80—120 слів за хвилину).

4. Оцінювання.

Критерії оцінювання

Рівень	Бали	Характеристика читання
Початковий (Бали цього рівня одержуть учні, які читають дуже	1	Учень читає, не зв'язуючи слова між собою інтонаційно, не відділяючи одне речення від іншого, припускається значної кількості помилок на заміну, перестановку, пропуск (складів, слів); вимовляє в багатьох випадках слова відповідно до їх написання, а не до норм вимови; швидкість читання в кілька разів нижча норми.

<p>повільно, припускаються значної кількості помилок у структуруванні тексту і речення, прочитанні й вимові слів, інтонуванні речень.)</p> <p>Середній (Балів цього рівня заслуговують учні, які читають зі швидкістю, що наближається до норми, поділяючи текст на речення, пов'язуючи слова в реченні між собою, але читають не досить плавно і виразно, припускаючись помилок в інтонуванні, вимові тощо.)</p> <p>Достатній (Балів цього рівня заслуговують учні, які читають плавно, з належною швидкістю, правильно інтонують речення і поділяють їх на смислові відрізки, але припускаються певних недоліків за деякими критеріями (вираження авторського задуму, виконання комунікативного завдання; норм орфоєпії, дикції.)</p> <p>Високий (Балів цього рівня заслуговують учні, які читають плавно, швидко, правильно інтонують речення і поділяють їх на смислові відрізки; добре відтворюють авторський задум, стильові особливості тексту, розв'язують комунікативне завдання; читають орфоєпічно правильно, з гарною дикцією.)</p>	<p>2 Учень читає, відриваючи окремі слова одне від одного, не завжди відділяє одне речення від іншого; припускається помилок на заміну, перестановку, пропуск (складів, слів); вимовляє в багатьох випадках слова відповідно до їх написання, а не до норм вимови; швидкість читання складає орієнтовно третину від норми.</p> <p>3 Читання характеризується певним рівнем зв'язності, який проте ще недостатній, як і темп, що наближається до половини норми. Допускається ще велика кількість помилок різного характеру.</p> <p>4 Учень читає зі швидкістю, що дещо перевищує половину норми, поділяючи текст на речення, але припускається значної кількості помилок в інтонуванні речень різних типів; у поділі речень на смислові частини, неправильно ставить логічний наголос; припускається орфоєпічних помилок; читання не досить плавне.</p> <p>5 Учень читає зі швидкістю, що наближається до норми, в основному правильно інтонуючи кінець речення, але припускається помилок у поділі речень на смислові частини, логічному наголошуванні слів, а також в інтонуванні речень певної синтаксичної будови (за програмою відповідного класу); припускається орфоєпічних помилок; читання не досить плавне.</p> <p>6 Учень читає зі швидкістю, що відповідає нормі, правильно інтонуючи кінець речення, логічно наголошуючи слова, але робить окремі помилки в поділі речень на смислові частини та в інтонуванні речень певної синтаксичної будови (за програмою відповідного класу); припускається орфоєпічних помилок; читання не досить плавне.</p> <p>7 Учень читає зі швидкістю в межах норми, у цілому плавно, правильно інтонуючи речення певної синтаксичної будови (за програмою відповідного класу), роблячи логічні наголоси; поділ речення на смислові відрізки в цілому логічно правильний, але цей поділ не пристосований до особливостей слухацької аудиторії; емоційне забарвлення тексту в читанні відсутнє; є орфоєпічні помилки.</p> <p>8 Учень читає швидко, плавно, досить правильно інтонуючи речення певних синтаксичних структур, роблячи логічні наголоси; поділ речення на смислові відрізки логічно правильний, але не завжди пристосований до особливостей слухацької аудиторії; темп, тембр, гучність читання не пов'язані з певним комунікативним завданням; емоційне забарвлення тексту наявне, але воно не виявляє авторського задуму; є орфоєпічні помилки.</p> <p>9 Учень читає швидко, плавно, правильно інтонуючи речення різної синтаксичної будови; поділ речення на смислові відрізки та логічне наголошування слів правильні, але в окремих випадках темп, тембр, гучність читання не пов'язані з відповідним комунікативним завданням; емоційне забарвлення недостатньо виявляє авторський задум; можуть бути орфоєпічні помилки.</p> <p>10 Учень читає виразно, з гарною дикцією; інтонація (поділ речень на смислові частини, логічне наголошування слів, мелодика речень різної синтаксичної будови), емоційне забарвлення, тембр, темп, гучність читання відтворюють авторський задум, стильові характеристики тексту, але в читанні можуть бути окремі недоліки (наприклад, недостатньо враховано комунікативне завдання, особливості слухацької аудиторії), незначні орфоєпічні огріхи.</p> <p>11 Читання учня повністю відповідає усім зазначеним вище критеріям (глибоке проникнення у зміст прочитаного, бездоганне дотримання орфоєпічних, інтонаційних норм, виразна передача авторського задуму, стильових характеристик тексту, врахування комунікативного завдання, особливостей слухацької аудиторії).</p> <p>12 Учень читає винятково виразно, з гарною дикцією; глибоко й тонко відтворюючи емоційне забарвлення, авторський задум, стильові характеристики тексту; вміло виконує комунікативне завдання, визначене вчителем або самостійно.</p>
--	---

Читання мовчки

1. Перевіряється здатність учнів:

- а) читати незнайомий текст із належною швидкістю, розуміти й запам'ятовувати після одного прочитування:
- фактичний зміст;
  - причинно-наслідкові зв'язки;
  - тему і основну думку;
  - виразально-зображувальні засоби прочитаного твору;
- б) давати оцінку прочитаному.

Перевірка вміння читати мовчки здійснюється фронтально за одним із варіантів.

Варіант перший: учні читають незнайомий текст від початку до кінця (при цьому фіксується час, витрачений кожним учнем на читання з метою визначення швидкості). Потім учитель пропонує серію запитань. Школярі повинні вислухати кожне запитання, варіанти відповідей на нього, вибрати один із них і записати лише його номер поряд із номером запитання.

Варіант другий: учні одержуть видрукувані запитання та варіанти відповідей на них і відзначають "галочкою" правильний, з їхнього погляду, варіант.

У 5 класі учням пропонують 6 запитань за текстом з чотирма варіантами відповідей, у 6—9 класах — 12 запитань з

чотирма варіантами відповідей.

Запитання повинні торкатися фактичного змісту тексту, його причинно-наслідкових зв'язків, окремих мовних особливостей (переносне значення слова, виражальні засоби мови тощо), відображених у тексті образів (якщо є), висловлення оцінки прочитаного.

2. *Матеріал для контрольного завдання*: незнайомі учням тексти різних стилів, типів, жанрів мовлення, що включають монологічне та діалогічне мовлення (відповідно до вимог програми для кожного класу).

Текст добирається таким чином, щоб учні, які мають порівняно високу швидкість читання, витрачали на нього не менше 1—2 хвилини часу і були нормальною завантаженою роботою.

Обсяг текстів для контрольного завдання визначається так:

Клас	Обсяг тексту для читання мовчки	
	художнього стилю	інших стилів
5-й	360—450 слів	300—360 слів
6-й	450—540 слів	360—420 слів
7-й	540—630 слів	420—480 слів
8-й	630—720 слів	480—540 слів
9-й	720—810 слів	540—600 слів

3. *Одиниця контролю*: відповіді учнів на запитання тестового характеру, складені за текстом, що запропонований для читання, та швидкість читання.

4. *Оцінювання*: Оцінювання читання мовчки здійснюється за двома параметрами: розуміння прочитаного та швидкість читання. Розуміння прочитаного виявляється за допомогою тестової перевірки: правильна відповідь на кожне із 6 запитань оцінюється двома балами, а кожне із 12 запитань оцінюється одним балом (наприклад, вибір правильних відповідей на 12 запитань дає 12 балів).

Швидкість читання мовчки по класах оцінюється із урахуванням таких норм:

Клас	Швидкість читання мовчки (слів за хвилину)
5-й	100—150
6-й	110—180
7-й	120—210
8-й	130—240
9-й	140—270

Швидкість читання при виведенні бала за цей вид мовленнєвої діяльності враховується таким чином: бали 7—12 може одержати лише той учень, швидкість читання у якого не нижча, ніж мінімальний показник у нормативах для відповідного класу. Той, хто не виконує зазначених норм, одержує на два бали менше. Наприклад: за вибір 10 правильних відповідей учень 7 класу повинен одержати 10 балів; але якщо він читає зі швидкістю, меншою 120 слів за хвилину, то йому виставляється не 10, а 8 балів.

У цілому оцінювання здійснюється з огляду на те, що за цей вид мовленнєвої діяльності учень може одержати від 1 бала (за сумлінну роботу, яка ще не дала задовільного результату) до 12 балів (за правильні відповіді на запитання тестового характеру та належну швидкість читання). У тому разі, коли учень з певних причин не виконав роботу, він має пройти перевірку додатково з тим, щоб одержати відповідний бал.

IV. Оцінювання мовних знань і вмінь

Видами оцінювання навчальних досягнень учнів з української мови є *поточне, тематичне, семестрове, річне оцінювання та державна підсумкова атестація*.

Поточне оцінювання – це процес встановлення рівня навчальних досягнень учнів у оволодінні змістом предмета, уміннями та навичками відповідно до вимог навчальної програми.

Поточне оцінювання здійснюється у процесі поурочного вивчення теми. Його основними завдання є: встановлення й оцінювання рівнів розуміння і первинного засвоєння окремих елементів змісту теми, встановлення зв'язків між ними та засвоєним змістом попередніх тем, закріплення знань, умінь і навичок. Формами поточного оцінювання є індивідуальне, групове і фронтальне опитування; виконання учнями різних видів письмових робіт; взаємоконтроль учнів у парах і групах; самоконтроль тощо.

Для контрольної перевірки мовних знань і вмінь використовуються завдання тестового характеру, складені на матеріалі слова, сполучення слів, речення, груп пов'язаних між собою речень. Одиниця контролю є вибрані учнями правильні варіанти виконання завдань тестового характеру та самостійно дібрані приклади.

Оцінювання здійснюється таким чином, що за зазначену вище роботу учень міг одержати від 1 балу (за сумлінну роботу, яка не дала задовільного результату) до 12 балів (за бездоганно виконану роботу).

V. Оцінювання правописних (орфографічних і пунктуаційних) умінь учнів

Основною формою перевірки орфографічної та пунктуаційної грамотності є контрольний текстовий *диктант*. Матеріалом є текст, доступний для учнів певного класу. Перевірка здійснюється фронтально за традиційною методикою.

Обсяг диктанту по класах:

Клас	Кількість слів в тексті
5-й	90-100
6-й	100-110
7-й	110-120
8-й	120-140
9-й	140-160

П р и м і т к а. У визначенні кількості слів у диктанті враховують як самостійні, так і службові слова.

Для контрольних диктантів використовуються тексти, в яких кожне з опрацьованих протягом семестру правил орфографії та/чи пунктуації були представлені 3-5 прикладами. Текст записується учнем з голосу вчителя.

Диктант оцінюється однією оцінкою на основі таких критеріїв:

▪ орфографічні та пунктуаційні помилки оцінюються однаково; виправляються, але не враховуються такі орфографічні і пунктуаційні помилки:

1) на правила, які не включені до шкільної програми; 2) на ще не вивчені правила; 3) у словах з написаннями, що не перевіряються, над якими не проводилась спеціальна робота; 4) у передачі так званої авторської пунктуації.

▪ повторювані помилки (помилка у тому ж слові, яке повторюється у диктанті кілька разів), вважаються однією помилкою; однотипні помилки (на одне й те ж правило), але у різних словах вважаються різними помилками;

▪ розрізняють грубі і негрубі помилки; зокрема, до **негрубих** відносяться такі: 1) у винятках з усіх правил; 2) у написанні великої букви в складних власних найменуваннях; 3) у випадках написання разом і окремо префіксів у прислівниках, утворених від іменників з прийменниками; 4) у випадках, коли замість одного знаку поставлений інший; 5) у випадках, що вимагають розрізнення *не і ні* (у сполученнях *не хто інший, як...; не що інше, як...; ніхто інший не...; ніщо інше не...*); 6) у пропуску одного із сполучуваних розділових знаків або в порушенні їх послідовності; 7) у заміні українських букв російськими;

▪ п'ять виправлень (неправильне написання на правильне) прирівнюються до однієї помилки.

Нормативи оцінювання по балах:

Бали	Кількість помилок
1	15-16 і більше
2	13-14
3	11-12
4	9-10
5	7-8
6	5-6
7	4
8	3
9	1+1 (негруба)
10	1
11	1 (негруба)
12	–

Контрольна перевірка здійснюється фронтально та індивідуально.

Фронтально оцінюються: аудіювання, читання мовчки, диктант, письмовий переказ та письмовий твір, мовні знання і вміння. *Індивідуально* оцінюються: говоріння (діалог; усний переказ, усний твір) і читання вголос.

Перевірка мовних знань та умінь здійснюється за допомогою завдань тестового характеру (на їх виконання відводиться 15-20 хвилин уроку) залежно від характеру виучуваного матеріалу. Решта часу контрольного уроку може бути використана на виконання завдань з аудіювання, читання мовчки.

Тематичну оцінку виставляють на підставі поточних оцінок з урахуванням контрольної (тестової) роботи з мовної теми. Оцінку за семестр виставляють на основі тематичного оцінювання.

Оцінювання говоріння, читання вголос здійснюється індивідуально шляхом поступового накопичення оцінок для того, щоб кожний учень (учениця) одержав(ла) мінімум одну оцінку за виконання завдань на побудову діалогу, усного переказу та усного твору. Для цих видів робіт не відводиться окремих уроків, а оцінки виводяться один раз на рік і виставляються в колонки без дати.

Фронтальні види контрольних робіт:

Форми контролю	Класи і семестри													
	5		6		7		8		9					
	I	II	I	II	I	II	I	II	I	II				
Перевірка мовної теми*	4	4	3	3	3	3	2	2	2	2				
Письмо: переказ	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1				
твір	–	1	–	1	–	1	1	1	1	1				
Правопис: диктант**	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1				
Аудіювання*	–	1	–	1	–	1	–	1	–	1				
Читання мовчки*	1	–	1	–	1	–	1	–	1	–				

* Основною формою перевірки мовної теми, аудіювання і читання мовчки є тестові завдання.

** Основною формою перевірки орфографічної і пунктуаційної грамотності є контрольний текстовий диктант.
